

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

RESİMLİ HİKAYE KİTAPLARININ KAPSAYICILIK VE
ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NAZİFE MERVE GÜZEN

BALIKESİR, 2022

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**RESİMLİ HİKAYE KİTAPLARININ KAPSAYICILIK VE
ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NAZİFE MERVE GÜZEN

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SONNUR İŞİTAN

BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel Eğitim Anabilim Dalı'nda 201812575004 numaralı Nazife Merve GÜZEN hazırladığı Resimli Hikâye Kitaplarının Kapsayıcılık ve Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Doç. Dr. Kazım BİBER

İmza

Üye (Danışman) Doç. Dr. Sonnur İŞİTAN

İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Umut Birkan ÖZKAN

İmza

.../.../...

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../.../2022

İmza

Nazife Merve GÜZEN

ÖNSÖZ

Bu tezin konusunu belirlememde, resimli hikâye kitaplarının okul öncesi dönem çocukları açısından önemli olması etkili oldu. Bir dönem özel gereksinimli çocuklara çalıştım. Çocuk edebiyatının özel gereksinimli çocukların eğitiminde aktif kullanılmasının önemli olduğunu gördüm. Bu çalışmamla ülkemizde yazılmış resimli hikâye kitaplarında yer alan kapsayıcılıkla ilgili konuları saptamak istedim.

Tezimin hazırlanması ve konu seçimi sürecinde benden desteğini esirgemeyen, bana her zaman destek olan ve beni motive eden danışmanım Doç. Dr. Sonnur İŞİTAN'a teşekkür ederim.

Çalışmamda araç geliştirme aşamasında görüşleri ile destek olan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Gökçe KARAMAN BENLİ'ye, Dr. Öğr. Üyesi Arif YILMAZ'a ve Doç. Dr. Gülüzar Şule TEPETAŞ CENGİZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitim sürecimde bana destek olan hocalarım Prof. Dr. Mesut SAÇKES'e, Doç. Dr. Burcu SEZGİNSOY ŞEKER'e ve Arş. Gör. Merve AVŞAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Benden bu süreçte desteğini esirgemeyen arkadaşlarım Berfin ÇELİK'e ve Aybüke DÖNER'e ve Eceamca Çocuk Kütüphanesi'nde bana yardımcı olan Tuğçe KARAAĞAÇ'a teşekkür ederim.

Bu süreçte bana her zaman destek olan, motivasyon kaynağım annem Kübra GÜZEN'e , babam Cengiz GÜZEN'e ve desteğini her zaman hissettiğim ablam Tuba KALAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

BALIKESİR, 2022

NAZİFE MERVE GÜZEN

ÖZET

RESİMLİ HİKAYE KİTAPLARININ KAPSAYICILIK VE ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

GÜZEN, Nazife Merve

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sonnur İŞİTAN

2022, 65 sayfa

Günümüz dünyasındaki yaşam koşulları olumlu veya olumsuz yönde tüm insanları olduğu gibi çocukları da etkilemektedir. Resimli çocuk kitapları çocukların karşılaştığı durum ve olayların açıklanmasında ve farklılıklara saygı duyma gibi önemli değerlerin kazandırılmasında önemli bir araçtır. Bu çalışmada 2010-2020 yılları arasında, Türkçe basılmış, 400 adet 3-7 yaş arası çocuklara uygun resimli hikâye kitaplarını kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından incelemek amaçlanmıştır. Bu doğrultu da araştırmanın yöntemini, nitel araştırma metotlarından içerik analizi modeli oluşturmaktadır. Resimli çocuk kitaplarının değerlendirilmesi aşamasında araştırmacı tarafından hazırlanan “Resimli Kitap İnceleme Formu” kullanılmıştır. İncelenen kitaplar (1) tema olarak kapsayıcılık/çocuk hakları konularını hedefleyen kitaplar (2) genel olarak amacı kapsayıcılık/çocuk hakları konuları olmasa da içerisinde gömülü olarak kapsayıcılık/çocuk hakları ile ilgili iletiler bulunduran kitaplar olarak derinlemesine incelenmiştir. Buna göre 232 kitapta çocuk hakları ve kapsayıcılık temasına yer verilmezken 168 kitapta kapsayıcılık ve çocuk hakları ile ilgili iletilere gömülü olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Yine 1 kitap dışında resim ve metin uyumu kitaplarda bulunduğu, 320 kitabın resimlerinin gerçekçi/inandırıcı olduğu saptanmıştır. Kitapların önemli bir kısmında insan karakterlerinin yer aldığı ve bu insan karakterlerinin farklı kültürel özelliklerde olduğu saptanmıştır. İncelenen kitapların 14’ü doğrudan çocuk haklarını öğretmeyi hedeflerken, çocuk haklarıyla ilgili olabilecek iletiler barındıran 187 kitap saptanmıştır. Kitapların 128’inde yaşama, 144’ünde gelişme, 17’sinde korunma ve 5’inde katılma hakkına yer verilmiştir. Çocuk haklarından en çok gelişim hakkı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Kapsayıcılık, Çocuk Edebiyatı, Resimli Hikâye Kitabı.

ABSTRACT

EXAMINATION OF PICTURE STORY BOOKS IN TERMS OF CHILDREN'S RIGHT AND INCLUSIVE EDUCATION

GÜZEN, Nazife Merve

Master Thesis, Department of Primary Education

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sonnur İŞİTAN

2022, 65 pages

Living conditions in today's world affect all people, as well as children, in a positive or negative way. Picture story books are an important tool in explaining situations and events faced by children and in gaining important values such as respecting differences.

In this study, it was aimed to examine 400 illustrated storybooks for children aged 3-7, published in Turkish between 2010-2020, in terms of inclusivity and children's rights. Therefore, the method of the research is was the content analysis model, one of the qualitative research methods. In the evaluation phase of picture story books, the "Picture Story Book Review Form" prepared by the researcher was used. The books were examined in-depth as (1) the books targeting inclusivity/children's rights as a theme (2) books that contain messages about inclusivity/children's rights embedded in them, although their general purpose is not inclusivity/children's rights issues. Accordingly, while the themes of children's rights and inclusivity were not included in 232 books, it was found that messages about inclusivity and children's rights were embedded in 168 books. Besides, except for one book, it was determined that the picture and text harmony were found in the books, and the pictures of 320 books were realistic/convincing. It was revealed that an important part of the books are human characters and there are various characters with different cultural characteristics. 14 of the books are directly aimed at teaching children's rights, and 187 books were identified that contain messages that may be related to children's rights. In 128 of the books, the right to life, development in 144, protection in 17, and

participation in 5 were included. Of the children's rights, the right to development was contained the most.

Keywords: Children's Rights, Inclusivity, Children's Literature, Picture Story Book.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Tanımlar	5
2. İLGİLİ ALANYAZIN	7
2.1. Kuramsal Çerçeve	7
2.1.1. Çocuk Edebiyatı.....	7
2.1.2. Erken Çocukluk Dönemi Çocuk Edebiyatı Eserleri	8
2.1.3. Oyuncak Kitap	9
2.1.4. ABC Kitapları.....	10
2.1.5. Masal.....	10
2.1.6. Dijital Kitaplar	11
2.1.7. Çizgi Kitaplar.....	11
2.1.8. Bilmece	11
2.1.9. Tekerleme	12
2.1.10. Kavram Kitapları	12
2.1.11. Biyografi	12
2.1.12. Fen-Doğa Kitapları	13
2.1.13. Resimli Çocuk Kitapları	13
2.1.14. Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özellikleri	14
2.1.15. Nitelikli Resimli Çocuk Kitabında Olması Gereken Ölçütler	15
2.1.16. Karakter	16

2.1.17. Olay örgüsü.....	16
2.1.18. Dil ve Anlatım	17
2.1.19. Tema	17
2.1.20. Resimli Çocuk Kitaplarının Okul Öncesindeki Yeri ve Önemi	17
2.1.21. Kapsayıcı Eğitim Tanımı.....	19
2.1.22. Çocuk Hakları.....	20
2.1.23. Çocuk Edebiyatında Kapsayıcılık ve Önemi.....	21
2.2. İlgili Araştırmalar	23
2.2.1. Yurt İçi Araştırmalar.....	23
2.2.2. Yurt Dışı Araştırmalar	26
3. YÖNTEM.....	29
3.1. Araştırmanın Modeli	29
3.2. Evren ve Örneklem.....	29
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	30
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	31
3.5. Verilerin Analizi.....	31
3.6. Geçerlik ve Güvenirlik	32
4. BULGULAR VE YORUMLAR	33
4.1. İncelenen Kitaplarda Geçen Mekanlar	37
4.2. Kitaplarda Yer Alan Karakterlerin Özellikleri.....	38
4.3. Çocuk Hakları ile İlgili Bulgular.....	42
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	47
5.1. Sonuçlar.....	47
5.2. Öneriler.....	53
5.2.1. Çocuk Hakları İle İlgili Öneriler.....	53
5.2.2. Kapsayıcılık İle İlgili Öneriler.....	54
KAYNAKÇA	55
EKLER.....	62

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Örnekleme Oluşturan Resimli Kitapların Türlerine Göre Dağılımı.	30
Tablo 2. Örnekleme Oluşturan Resimli Kitapların Hedeflediği Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı.	30
Tablo 3. Örnekleme Oluşturan Resimli Kitapların Basım Yıllarına Göre Dağılımı. 33	
Tablo 4. Örnekleme Oluşturan Kitapların Kapsayıcılık ile İlgili Konu ve İletileri İçerme Durumunun Dağılımı.	34
Tablo 5. Örnekleme Oluşturan Kitapların Resimleme Özelliklerinin Dağılımı.	36
Tablo 6. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Geçen Karakter Özelliklerinin Dağılımı. 38	
Tablo 7. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Geçen Karakter Çeşitliliğinin Dağılımı.. 39	
Tablo 8. Örnekleme Oluşturan Kitaplardaki Karakterlerinin Çeşitli Özelliklerinin Dağılımı.	39
Tablo 9. Tüm Kitaplardaki Genel Kapsayıcılık Özelliklerinin (İçerik Olarak) Dağılımı.	40
Tablo 10. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Yer Alan Çocuk Hakları İletilerinin Dağılımı.	43
Tablo 11. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Yaşama Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.	43
Tablo 12. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Gelişme Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.	44
Tablo 13. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Korunma Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.	45
Tablo 14. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Katılma Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.	46

KISALTMALAR LİSTESİ

- DHEB** : Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
OSB : Otizm Spektrum Bozukluğu
SED : Sosyo-ekonomik Düzey
TDK : Türk Dil Kurumu
UNESCO : United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlardan bahsedilecektir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Günümüzde kapsayıcı eğitim yaklaşımı önem kazanmıştır. Tüm çocukların, hangi özellik ve koşullarda olurlarsa olsunlar eğitime erişmeleri, katılım sağlamaları ve gelişimlerini en üst düzeyde gerçekleştirmeleri çocukların temel hakları arasında yer almaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişiminde resimli hikâye kitaplarının önemli bir yeri vardır. Özel amaçla yazılmış kitapların, çocukların empati kurmayı ve saygı duymayı öğrenmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Bu sebeple ülkemizde yer alan Türkçe basılmış resimli hikâye kitaplarının kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından ne durumda olduğu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde “Çocuk Hakları” sözleşmesinin ülkemizde yürürlüğe girdiği dönemden itibaren (1995) herkes için eğitim anlayışının varlığından hareketle “Çocuk Hakları” ve “kapsayıcılık” konularına ilişkin araştırmalara daha fazla yer verildiği görülmüştür. Konuyla ilgili çalışmalarda daha çok öğretmenlerin, ebeveynlerin ve çocukların görüşlerinin incelenmesine yönelik çalışmalara yer verildiği görülmektedir (Avcı ve Akar Gençer, 2017; Coşkun, 2015; Çakır Tunç, 2008; Ersoy, 2011; Karaman Kepenekçi ve Nayır, 2012; Kaya, 2011; Neslitürk ve Ersoy, 2007; Tozduman Yaralı ve Güngör Aytar, 2017).

Son yıllarda konu ile ilgili olarak eğitim etkinliklerine, ders materyalleri geliştirilmesine ve konu ile ilgili yazılmış çocuk kitaplarının incelenmesine yer verildiği görülmüştür (Arıcı ve Işıtan, 2021; Arıkan, Tomris, Yılmaz Bursa ve Tuna, 2021; Bağçeli Kahraman, Kartal ve Yıldız, 2020; Büyükalan ve Harmanakaya, 2019;

Ekici ve Ertem, 2019; Feyman Gök ve Mülayim, 2021; Gönen, Dursun, Topcu Bilir, Tarman ve Nur, 2015; Gündoğdu Ayar, 2018; Karaman Kepenekçi ve Aslan, 2011; Yakar, Yılmaz ve Yılmaz, 2019; Temur ve Ertem, 2019; Öztürk, Afacan, Demirtaş İlhan, 2022).

Yine erken çocukluk eğitime yönelik yayınlanan hikaye kitaplarını çocuk hakları açısından inceleyen araştırmalar da (Karaman Kepenekçi ve Aslan 2011; Gündoğdu Ayar, 2018; Büyükalan ve Harmankaya, 2019; Bağçeli Kahraman, Kartal ve Yıldız, 2020)ve kapsayıcılık (Gönen, Dursun, Topcu Bilir, Tarman ve Nur, 2015; Kaymaz, 2017; Yakar, Yılmaz ve Yılmaz, 2019; Garip,2019; Ekici ve Ertem, 2019; Temur ve Ertem, 2019; Arıkan, Tomris, Yılmaz Bursa ve Tuna, 2021; Arıcı ve Işıtan, 2021; Feyman Gök ve Mülayim; 2021; Öztürk, Afacan ve Demirtaş İlhan, 2022) mevcuttur.

Resimli hikâye kitapları çocuklara belli değerleri aktarmakta değerli eğitim materyallerindedir. Günümüzde kapsayıcı eğitim ve çocuk hakları, eğitim ortamları açısından önemli konulardan biridir. Yapılan alanyazın incelemesi sonucunda ülkemizde, resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme açısından her iki kavramın incelendiği araştırmaların sınırlı sayıda olduğu saptanmıştır. Bu sebeple mevcut resimli hikâye kitaplarının kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından ne durumda olduğunun belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırmanın problemi “Türkiye’de erken çocukluk dönemine hitap eden resimli hikâye kitapları içerik ve resimleme açısından ne durumdadır?” sorusuna cevap aramaktır. Bu çalışma kapsamında da resimli çocuk kitapları kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından incelenerek alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 2010-2020 yılları arasında Türkçe basılmış, 400 adet 3-8 yaş arası çocuklara uygun resimli hikâye kitaplarında kapsayıcılık ve çocuk hakları temaları ile ilgili iletilerin ele alınma şeklini ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Erken çocukluk dönem çocuklarına yönelik resimli hikâye kitapları kapsayıcılık açısından hangi tema ve konuları barındırmaktadır?
2. Erken çocukluk dönem çocuklarına yönelik resimli hikâye kitapları hangi mekanları barındırmaktadır?
3. Erken çocukluk dönem çocuklarına yönelik resimli hikâye kitaplarının resimleme özellikleri kapsayıcılık açısından uygun mudur?
4. Erken çocukluk dönem çocuklarına yönelik resimli hikâye kitaplarının içerik özellikleri kapsayıcılık açısından uygun mudur?
5. Erken çocukluk dönem çocuklarına yönelik resimli hikâye kitaplarında geçen karakterlerin özellikleri kapsayıcılık açısından uygun mudur?
6. Erken çocukluk dönem çocuklarına yönelik resimli hikâye kitaplarında çocuk haklarının yer alma durumu nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Erken çocukluk dönemi, çocukların bilgi, beceri, yetenek kazanması ve kendi kararlarını belirleyebilmesi açısından büyük öneme sahiptir (Wehmeyer, Shogren, Little & Lopez, 2017). Bu dönem, çocukların dış dünyaya karşı olan bakış açısının gelişmesinde ve farklılıklar karşısında göstereceği tutumlar üzerinde de etkili olmaktadır. Çocukların erken çocukluk döneminde kendi kararlarını verebilme, karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilme, duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol edebilme becerilerini kazanmaları onların yaşamları boyunca haklarını savunan bireyler olmalarına destek olmaktadır (Chirkov, Ryan, Kim & Kaplan, 2003; Wehmeyer, Shogren, Little & Lopez, 2017).

Resimli hikâye kitapları Sever (2010)'e göre, erken çocukluk döneminden itibaren çocukların, hayata ve insana dair bakış açısı kazanmalarını destekler. Çocuklar resimli hikâye kitaplarında karakter ve kişilik özellikleriyle yer alan kahramanları örnek alırlar. Doğan (2012) yaptığı çalışmasında “*çocuğa uygunluk ilkesi*” dikkate alınarak meydana getirilmiş resimli hikâye kitapların çocukların çevrelerinde olan bitene karşı hassas kişiler olması yönünde desteklediği sonucuna varmıştır. Bu anlamda kitaplardaki karakterleri örnek alan ve kitaplar yoluyla pek çok tutum ve duygu kazanan çocukların, sahip oldukları haklara ve kapsayıcılık konularına resimli

hikâye kitaplarında yer verilmesi çocukların kapsayıcılık ve çocuk hakları konusunda bilgilenmelerine yardımcı olacaktır.

Resimli çocuk kitapları okul öncesi dönem çocuklarının erişebildiği yazılı eserlerdir. Bu kitapların sayesinde çocuklar, pek çok konuda bilgi edinmekte ve farkındalık oluşturmaktadır. Çocukların özgüveni yüksek, kendini ifade edebilen, empati yeteneği gelişmiş, saygılı ve yaşadığı toplumun gelişmesine katkı sağlayabilen bireyler olması yolunda çocuk haklarını bilmeleri önemli bir noktadır. Bu noktada resimli hikâye kitapları, okul öncesi dönem çocuklarında, pek çok konuda farkındalık yaratan önemli bir araçtır.

Kapsayıcı eğitim konusuna dair son yıllarda ülkemizde önemli çalışmalar yapıldığını söylemek mümkündür. MEB ve UNICEF iş birliği ile önemli proje 2018 yılında Erciyes Üniversitesi koordinatörlüğünde “Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Öğreten Eğitimleri Projesi” ile öğretmenler kapsayıcı eğitim konusunda bilgilendirilmişlerdir ([http-4](#)). Çalışmalardan bir diğeri Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliği ile 2017 yılında başlatılan “Engeli Olan Çocuklar İçin Kapsayıcı Erken Çocukluk Eğitimi Projesi” dir. Proje kapsamında nitelikli kapsayıcı eğitim sağlanarak engeli olan çocukların erken çocukluk eğitimine ve ilkökul 1. sınıfa erişimlerinin artmasını sağlamayı hedeflenmiştir. Proje ayrıca kapsayıcı eğitimin temel boyutlar olan; erişim, katılım ve destek boyutlarının okullarda sağlanabilmesi, kapsayıcı eğitim açısından nitelikli eğitim ortamının oluşmasını desteklemektir. Bu proje kapsamında eğitim ortamlarında kullanılmak üzere öğretmen ve aile kılavuz kitapları, çocuk ve öğretmenler için etkinlik kitapları ve çocukların özel gereksinimli bireyleri tanımaları, onlara karşı farkındalık sağlamaları ve toplumsal kabulü destekleme amacıyla 38 adet resimli hikâye kitabı yayımlanmıştır ([http-3](#)).

Farklılıklara saygı, özel gereksinimli bireyleri anlama, tanıma, onlara karşı farkındalık oluşturmada resimli hikayeler önemli materyallerdendir. Çocuklar kitaplarda yer alan karakterlerin farklı özelliklerine dikkat ederek ve onlarla empati kurarak özdeşim kurabilmektedirler. Kitaplar eğitim ortamında da çok önemlidir çünkü kitaplar sayesinde informal eğitim gerçekleşmektedir (Çer, 2016; Sever, 2010). Aynı zamanda hikayeler öğretmenler ve ebeveynlerin soyut, anlaşılması zor konuları çocuklara aktarmalarında büyük rol oynamaktadır. Buradan yola çıkarak, bu araştırmada ülkemizde basılmış kitapların kapsayıcılık ve çocuk hakları konularını ne

derecede işlediğini ve bu kitapların çocuklara uygunluğunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Alanyazında resimli hikâye kitaplarında kapsayıcılık ve çocuk hakları konularını ele alan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu sebeple bu çalışma sonuçları diğer araştırmalar için ışık tutacaktır. Yine bu araştırma eğitim ortamlarında kapsayıcılık ve çocuk hakları konusunun çocuklara aktarılması durumunda seçilecek resimli hikâye kitapları ve olması gereken ölçütler bakımından öğretmenlere rehber olması açısından önemlidir. Yine çalışma sonuçları ile belirlenen ölçütler ve mevcut durum sayesinde özel gereksinimli tüm çocukların eğitim ortamlarında ayrımlaştırılmadan eğitim alması ve kabul görmesine destek olacak mevcut kitapların tespit edilmesine katkı sağlanmış olacaktır. Bu yönüyle bu çalışma öğretmenler, ebeveynler ve ülkemiz alanyazını için kaynak olacak bir çalışmadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

1- Görüşü alınan uzmanların örnekleme oluşturan kitapları incelemek için oluşturulan araca dair fikirlerini içtenlikle paylaştıkları varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın örnekleme, özel kitap koleksiyonlarından, İl Halk Kütüphanelerinden ulaşılan 2010-2020 yılları arasında basılmış 3-8 yaş grubundaki çocuklar için uygun 400 resimli hikâye kitabı ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Kapsayıcı Eğitim:

“Eğitimde kapsayıcılık anlayışı, çocukların ve gençlerin farklı kültürel, sosyal ve öğrenme geçmişlerin göz önünde bulundurularak, hepsine eşdeğer öğrenme fırsatlarının sunulması üzerine odaklanmaktadır (Şimşek vd.,2019, s. 178).”

Çocuk Hakları:

“Çocuk hakları, çocukları korumak, bağımsız ve sorumlu yetişkin yaşamına hazırlamak amacıyla çocuklara hukuk kuralları tarafından tanınan yetkililerdir (Akyüz, 2000'den aktaran Dinç, 2015, s. 8).”

Resimli Hikâye Kitabı:

“Resimli kitaplar, okul öncesi çocuklara başkaları tarafından okunan; metin kadar veya metinden daha fazla resim içeren kitaplardır (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016, s.27).”

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Çocuk Edebiyatı

Edebiyat, temelinde hayal gücü ve estetik özellikler barındırarak ortaya çıkmış (Lukens, vd., 2018), yaşamı yansıtan, organize eden ve bireylere tecrübelerini biçimlendirme imkânı veren ifade sanatı olarak tanımlanabilir (Gönen ve Veziroğlu, 2019). Yazı metinleri, insana ait duyguları olduğu gibi ifade etmeyi, okuyucunun yer alan karakterlerle empati kurmasını veya tepki vermesini sağlamayı hedefler. Edebiyat, adeta yapboz parçalarını fark edip bütünü irdelememizi sağlayarak, hayata dair farklı bakış açıları kazanmamızı destekler (Lukens, vd., 2018). Edebiyat aynı zamanda çocukların dünyayı keşfetmelerini, olaylara farklı pencerelerden bakmalarını, yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini desteklemelidir (Huck vd., 2001'den aktaran Gönen ve Veziroğlu, 2019).

Çocukların gelişimsel dönemleriyle çocuk edebiyatı arasında önemli bir ilişki vardır (Veziroğlu Çelik ve Gönen, 2021). İletişimi güçlendiren, gelişim alanlarına destek olan, okuma-yazma becerisi kazandıran çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuğun erken yaşta tanıştırılması büyük önem taşımaktadır (İpek Yükselen, 2021).

Okuma, kişinin hayata uyum sağlamasında ve kendi sınırlarını aşmasında önemli araçlardan biridir. Okul öncesi dönem; çeşitli faktörlerle, bireyi okumaya hazırlayan bir süreçtir. Çocuğun yeni bilgi edinmesi ve kitap okumaya karşı olumlu bakış açısı geliştirmesi, kitapla olan iletişimine bağlıdır (Çakmak ve Yılmaz, 2009). Çocuğun erken çocukluk döneminde kitaplarla olan ilişkisi, kitap okumaya dair düşüncesini önemli oranda etkiler.

Çocuk edebiyatı, çocukların dünya hakkında dolaylı olarak tecrübe edinmelerini sağlar (Akar, Mercan Yılmaz ve Yükselen, 2021). Çocuk edebiyatı, hitap ettiği okuyucu kitlesine göre tanımlanır. Yetişkin edebiyatında yer alan sanatsallığı içerse de ikili okur kitlesine sahip olması sebebiyle yetişkin edebiyatından ayrılır. Çocukların yaşlarına uygun hazırlanan çocuk edebiyatı eserleri okul öncesi dönem çocuğunun dil becerilerini desteklemesi açısından önemli bir işleve sahiptir. Ayrıca erken okuryazarlık becerisine de katkıda bulunur (Duran ve Can, 2021). Kitaplar çocukları dil ve okuma becerileri dahil tüm gelişim alanlarını destekleyen araçlardır (Akar, Mercan Yılmaz ve Yükselen, 2021). Çocuklar kendilerini kitaplarda ayna gibi görmeye ihtiyaç duyarlar. Çocukların çevrelerindeki dünyaya birer pencere gibi davranmaları, kendi deneyimlerinden farklı deneyimleri görmeleri için kitaplara ihtiyaçları vardır (Fix, 2019).

Çocukların kişiler ve olaylar hakkında dolaylı olarak beceri edinmesine yardımcı olan çocuk kitaplarının, çocukların okuma becerileri başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını desteklediği söylenebilir. Çeşitli türleri bulunan çocuk kitaplarından, erken çocukluk dönemi çocuklarına uygun olanları, resimli hikâye kitabı olarak tanımlanır (Akar vd., 2021). Resimli hikâye kitapları, çocuğun hayal gücünü geliştirmeli ve okuma alışkanlığına dair olumlu deneyimler oluşturmalıdır. Ayrıca çocukların gelişimlerine uygun olmalı ve desteklemelidir. Bu sebeple kitaplar ortaya çıkmadan önce çocukları anlamak ve hayata onların baktığı pencereden bakabilmek önemlidir (Gönen vd., 2012). Alanyazına göre kitaplar çocukların yaşlarına göre sınıflandırılmaktadır (Akar, Mercan Yılmaz ve Yükselen, 2021). Aşağıda erken çocukluk dönemi kitapları verilmiştir.

2.1.2. Erken Çocukluk Dönemi Çocuk Edebiyatı Eserleri

Erken çocukluk dönemi çocuk edebiyatı ürünleri doğumdan sekiz yaş dönemine kadar olan çocuklar için yaş ve gelişim özellikleri dikkate alınarak, çocukları kitapla tanıştırmayı ve okuma alışkanlığı kazandırmayı amaçlayarak özel olarak hazırlanmış eserlerdir. Çocuğa yaş ve gelişim özelliklerine uygun kitaplarla tanıştırmak için kitap türlerini tanımak önemlidir (Ural, 2021). Çocuğun farklı gelişim dönemlerine uygun erken çocukluk dönemi kitapları, okuyucu kitlenin yaşına göre

Oyuncak Kitap, ABC Kitabı, Kavram Kitabı ve Resimli Hikâye Kitabı (Ural, 2021) ve dijital kitaplar (Tepetaş Cengiz, 2019) şeklinde ayrılır. Bu kitap türleri dışında erken çocukluk döneminde çocuklar tarafından çok sevilen masal kitaplarını da bu kategoriye yer almaktadır. Ayrıca bilmece ve tekerlemeler de erken çocukluk döneminde Türkçe etkinlikleri için önemli edebiyat ürünlerindedir. Yine bilgi veren kitaplar (biyografiler, resimli sözlükler, kavram kitapları, ansiklopediler, atlaslar vb) ve fen ve doğa kitapları bu grupta yer almaktadır (Tanju Aslışen, 2019).

2.1.3. Oyuncak Kitap

Çocuğun bir yaşına girmeden kitapla tanıştırılmasının yararları bilinmektedir. Bu sebeple 6.aydan itibaren çocuğun eline kitap verilmelidir (Ural, 2021). Bebeklik döneminde gerçekleşen okuma aktiviteleri, bebek ile aile arasında birlikte zaman geçirme olanağı sunar. Bu sayede bebekte kitaba ve okumaya karşı olumlu tecrübe gerçekleşir. Kitaplar sayesinde değişik sesler çıkara, ebeveyn taklit etme gibi davranışlar geliştirir. Ayrıca kitap görselleri, görme duyusunu ve beyin gelişimini destekler (Deretarla Gül, 2019).

Kitap gibi sayfaları çevrilen aynı zamanda oyuncak olma özellikleri bulunan, yarı kitap yarı oyuncak olan bu kitap çeşidi “Oyuncak Kitap” olarak adlandırılmaktadır. Oyuncak kitaplar kapağında delikler olan, sayfalar içinde pencereler açılan, içerisinde tüy, kumaş gibi farklı dokular yer alan, ses çıkaran düğmeleri olan, kalın karton sayfalara sahip bu kitaplar çocukların ilgilerini çekecek ve duyularını destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Bu özellikleriyle sözü geçen kitap “*Etkilşimli-İnteraktif Kitap*” olarak da ifade edilmektedir. Çok küçük çocuklara ilk başta sayfaları kâğıt yerine kumaştan oluşturulmuş, yırtılma ve buruşturmaya dayanıklı bez kitaplar verilebilir. Aynı şekilde küçük çocuklar yıkanırken sıkılmasını önleyecek ve banyoda su ile oynamasına olanak sağlayacak, suya dayanıklı malzemeden yapılmış banyo kitapları da tercih edilebilir (Ural, 2021).

2.1.4. ABC Kitapları

Bebeklik döneminde kitapların hem fiziksel özellikleri hem içeriği ilgi çekmektedir. Çocuklar çevresini tanımaya başlamıştır ve alışık olduğu nesnelere kitaplarda görmek çocukların hoşuna gitmektedir. Ev eşyası, çiçek, hayvan gibi dış ortamda yer alan görsellere, parlak, renkli ve kalın çizgilerle sınırlanmış şeklide yer verilmiş, yer alan görsellerin isimlerinin yazılı olduğu ve hiç yazı bulundurmeyen kitaplar “*ABC Kitapları*” şeklinde adlandırılır (Ural, 2021). Sıfır-üç yaş grubuna uygun olan ABC kitapları, çocukların ilk karşılaştıkları eserlerdir. ABC kitapları çocuğun çevresindeki nesnelere yararlanarak konu ve olaya yer vermeksizin, çocuğun kısa sürede bilgi edinmesi amaçlamaktadır (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). Hitap ettiği yaş grubu sebebiyle duyu organlarını destekleyici, nitelikli ve dayanıklı malzemelerden oluşmalıdır (Yılmaz, 2021). ABC kitaplarında kullanılan malzeme yırtılmaya dayanıklı kâğıt veya kartondan olmalıdır (Ural, 2021).

2.1.5. Masal

Masal, insanların kendisiyle ve yaşadığı çevreyle ilgili arzu ve gözlemlerini, belli değişiklikler geçirip kulaktan kulağa yayılarak günümüze kadar ulaşan sözlü anlatı türüdür (Yalçın ve Aktaş, 2005’ten aktaran, Tanju Aslışen, 2019). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise masal, çoğunlukla halkın oluşturduğu, hayali olaylara dayanan, genellikle insanların, hayvanların ve gerçeküstü varlıkların başından geçen sıra dışı olayları anlatan bir edebiyat türü şeklinde ifade edilmektedir ([http-1](http://1)). Çocukların karşılaştıkları ilk edebiyat türü olan masallar, dünyada çocuk edebiyatının temeli olarak kabul görmektedir (Yalçın ve Aktaş, 2005’ten aktaran, Tanju Aslışen, 2019). Masallar erken çocukluk döneminde çocukların ilgi duydukları edebiyat eserleri arasında yer almaktadır.

2.1.6. Dijital Kitaplar

Dijital kitaplar, animasyonlar eşliğinde hazırlanmış hikâye kitaplarıdır ve etkileşimli aktiviteler sayesinde çocukların işitme ve görme duyularını destekler. Aynı zamanda onlara kitapları farklı şekilde inceleme ve okuma fırsatları verir. Ayrıca bu kitaplar içinde bulunun aktivitelerle çocukların, soru sorma, uygun cevabı verebilme becerilerini olumlu yönde etkiler. Dijital kitapta yer alan hikayeler yazının yanı sıra ses, görüntü ve müzikle güçlendirilerek ve daha eğlenceli hale getirilebilmektedir. Bu kitaplar üç gruba ayrılır:

- *Resimli dijital kitaplar:* İçinde sadece resim bulunduran, kelime veya cümle bulunmayan kitaplardır. Animasyonlar da bu kitaplarda kullanılabilir.
- *Sesli dijital kitaplar:* Hikâyenin sesli okunması ile oluşturulan, kaset veya CD de muhafaza edilen kitaplardır. Görme güçlüğü ya da motor becerisini kullanamayan çocuklar için geliştirilmiş olsa da tipik gelişim gösteren çocuklar tarafından da kullanılabilir.
- *Çoklu ortam kitapları:* Yazıları, resimleri, sesler, animasyonları bir arada bulunduran ve çocuklara etkili uyaran ortamı sağlanan kitaplardır. Çocuklara hem hikayeler dinleyebilme hem animasyonları izleyebilme hem de hikâyeyi kendi kendilerine okuyabilme imkânı verir (Tepetaş Cengiz, 2019).

2.1.7. Çizgi Kitaplar

Arka arkaya resimler kullanılarak, karakterlerin diyaloglarının konuşma baloncuklarında yer aldığı (Tanju Aslışen, 2019), görselleri gerçekçi veya karikatür çizgilerinden oluşan, duygu düşüncelerin gerçek veya gerçek dışı olaylarla anlatılan kısa hikâyelere *çizgi kitap/ çizgi roman* adı verilir (Ercan Güven, 2021).

2.1.8. Bilmece

Bilmece; ismini ifade etmeden, belli özelliklerini söyleyerek ne olduğunu bilmeye dayanan bir eğlence biçimi olarak ifade edilebilir. Çocuklar için kelimelerle

oluşturulmuş bir oyun vasıtası olan bilmece, hayal gücüne hitap ederek onları sanal bir dünyaya davet eder. Bilmeceler çocukların kelime dağarcığının gelişmesine, dinleme ve konuşma becerilerine destek olur (Tanju Aslışen, 2019).

2.1.9. Tekerleme

Kelimelerin veya seslerin tekrarlanması ve şiirsel bir düzene uygun hale getirilmiş, bir konusu bulunmayan, hayallerin ve düşüncelerin sıralanmasıyla oluşturulan, anlamlı veya anlamsız söz dizelerine tekerleme denir. Amacı çocukları eğlendirmektir (Tanju Aslışen, 2019). Türk Dil kurumu ise tekerlemeyi, genellikle masal başlarında yer alan uyaklı kelimeler şeklinde ifade etmiştir (http-2).

2.1.10. Kavram Kitapları

Okul öncesi dönem çocukları için hazırlanmış, renk, şekil, mevsim, sayı, zaman, miktar gibi kavramların yer aldığı yazılı metinlere kavram kitapları denir. Kavram kitapları çocukların sıralama, eşleştirme, farklılıkları ayırt edebilme gibi becerileri kazanmasında destek olmaktadır. Ayrıca renkli kavram kitapların çocukların eğlenerek öğrenmelerine yardımcı olduğu söylenebilir (Ural, 2019).

2.1.11. Biyografi

Sanat, bilim, edebiyat, spor vb. alanlarda başarılar elde etmiş, tanınmış insanların yaşamlarını (Tanju Aslışen, 2019) dokümanlarla destekleyerek (Tunagür, 2021) sade ve objektif şekilde kaleme alınan yazı türüne biyografi denir. Çocuklar belli gelişim evrelerinde ünlü insanları örnek almak isterler. Biyografi yapıtları çocukların bu ihtiyacına cevap verir. Biyografi eserler, insanların yaşamları mücadelelerini ifade ederek çocukları yaşayabilecekleri zorluklara hazırlarken aynı zamanda cesaret, çaba göstermek ve kendine güven duygusu kazanmasına da destek olmaktadır (Tanju Aslışen, 2019).

2.1.12. Fen-Doğa Kitapları

Doğa olaylarını, bilimsel deneyleri, buluşları, hayvanlara ve bitkilere dair bilgileri barındıran yapıtlardır. İlgi çekici, bilgi veren aynı zamanda eğlendiren bu kitaplar çocukların hayal dünyalarına önemli katkıda bulunmaktadır. Yaş ve gelişim özelliklerine uygun olan bu kitaplar çocukların gözlem yeteneğini, eleştirel düşünebilmelerini sağlamaktadır. Bilgiye ulaşmak için kullanılan kitaplar arasında ansiklopediler, atlaslar ve sözlüklerde yer almaktadır (Tanju Aslışen, 2019).

Resimli sözlükler ve ansiklopediler:

Sözlükler ve ansiklopediler, uzun yıllardır bilgiyi arama ve bilgiye ulaşma noktasında ana kaynak olarak görülmektedir (Tekin, 2020)

Resimli sözlük; kelimelerin anlamlarının ve görsellerinin yer aldığı sözlüktür. Sözlükte yer alan görseller çocukların birden fazla duyu organına hitap ederek kelimenin öğrenilmesini ve hatırlanmasını kolay hale getirir. Sözlükte bulunan resimler ve renkler çocukların dikkatini çeker ve merak uyandırır. Bu sayede resimli sözlükler çocuklarının kelime dağarcığının gelişmesinde önemli rol oynar (Göçer ve Koçak, 2020).

Ansiklopediler; önemli bir bilgi taşıyıcısıdır. Bilgilerin kategorize edilip özetlenerek her yaş grubuna aktarılmasında ana kaynak konumundadır (Tekin, 2020)

2.1.13. Resimli Çocuk Kitapları

Resimli çocuk kitapları, çocuğa yönelik olan ve büyük bir bölümü resimlerden oluşan, kelime dağarcığını ve estetik algısının gelişimini sağlayan kitaplardır (Işıtan, 2016). Amacı öğretici olmaktan çok hitap ettiği yaş grubu çocuklarının duyu ve düşüncelerini yazı ve resim imkanlarıyla gelişimini sağlamak ve çocuğa hayatı ve insanı tanıtmaktır. Görsellerin amacı yazılmış hikâyeyi tamamlama veya açıklamaktır. Bu sebeple sadece görseller incelenerek hikâyeyi anlamak mümkündür (Yılmaz, 2021). Görsel araçlarla karmaşık bilgiyi anlaşılır şekilde ifade etme amacı taşıyan edebi eserler, resimli hikâye kitapları olarak adlandırılır (Uğurlu, 2013). Resimli hikâye kitaplarında anlamın yarısı, yer alan resimlerle aktarılır. Bu kitaplar, çocukların

eğlenceli ve faydalı vakit geçirmelerini sağlamanın yanı sıra; dil, bilişsel, toplumsal ve kişilik gelişimleri bakımından önemlidir (Ungan ve Demir, 2016). Resimli çocuk kitapları resimleme şekline göre öğretici ve yazınsal nitelikli olmak üzere iki gruba ayrılır. Metni tamamen resimlerle ifade eden veya az oranda metinler kullanılan kitaplar, öğretici nitelikli resimli çocuk kitapları olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2021).

Resimli çocuk kitapları, çocukların eğlenceli vakit geçirerek gelişim alanlarını desteklerken, kitapta yer alan konular ve görsellerle kişilik gelişimine katkıda bulunur. Ayrıca kullanılan yazım dili sayesinde, anadillerini doğru şekilde tanıma ve kullanma fırsatı verir. Bu sebeple okul öncesi dönemde yapılan okuma çalışmaları, çocukların bilişsel gelişimini, dil gelişimini ve akademik başarısını etkilemektedir (Uyanık Balat, Kılıç, Değirmenci ve Ünsal, 2017). Erken çocukluk döneminde kitapla tanışan çocuklarda, zihinsel, akademik ve sosyo-duygusal olarak gelişmeler oluşmaktadır. Dil gelişimin yanı sıra, düşünme, empati kurabilme ve akıl yürütme becerileri de desteklenmektedir. Ayrıca resimli hikâye kitapları, çocuklar için ilk sanat deneyimi sağlar (Deretarla Gül, 2019).

Yapılan araştırmalar, resimli çocuk kitaplarının çocuğun analitik düşünebilmesini ve öğrenme yeteneğini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Dil ve bilişsel gelişim arasında çocuğun gelişimini etkileyen pozitif bir ilişki vardır. Kelime dağarcığı gelişen, temel kavramları erken çocukluk döneminde öğrenen çocukların akademik başarılarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Uyanık Balat, Kılıç, Değirmenci ve Ünsal, 2017).

2.1.14. Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

Resimli hikâye kitapları, önce ebeveynlerce uygun bulunmalı daha sonra çocuklar için ilgi çekici olmalıdır (Lukens, vd., 2018). Kitap kapağının dayanıklı ve ilgi çekici olması çocukta kitaba dair oluşacak izlenim açısından önem taşımaktadır (Oğuzkan, 2021).

Çocuk için ilk olarak kitabın kapak kısmı ve dış yapı özelliklerinden sağlam ciltleme ve iyi cins kâğıt önemli konulardandır (Körükçü, 2012). Ülkemizde resimli hikâye kitapların ciltlenmesinde kullanılan tekniklerden en sağlam olan olanı iplik

dikiş tekniğidir. Resimli hikâye kitaplarının çok kez kullanılacağı düşünülürse, dikişli ve cilt sağlamlılığı güçlendirilmiş olanlar tercih edilmelidir (Oğuzkan, 2021). Kitabın sırtının yapıştırılmış ve dikişle birleştirilmiş olması, sağlamlığı açısından önemlidir. Kitapların ağırlıkları çocukların fiziksel gelişim düzeylerine uygun, kolaylıkla taşınmasına ve kullanmasına imkân vermelidir (Körükçü, 2012). Erken çocukluk dönemi çocuklar çeşitli ebatları kitapları incelemekten keyif aldıkları için kitapların ağırlık ve ebat kolay taşımaya uygun olmalıdır (Oğuzkan, 2021).

Kitapların fiziksel yapısı; ebadı, görselliği, yazım dili ve içeriği çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmalıdır. Alt-on iki ay arasındaki bebekler için kitaplar vurma, dokunma, karalama ve emme gibi davranışlarla oyuncak gibi oynayabilecekleri nesnelere. Bu sebeple, bu yaş grubu çocukları için kalın kartlardan, plastik veya kumaştan üretilmiş, küçük boylu kitapların tercih edilmesi daha uygun olur (Yükselen, Yumuş ve Işık, 2016). Otuz altıncı aydan itibaren kitapların resimlerine, karakterlerin özelliklerine ve hikâyeye dikkat etmeye başladıkları için kullanılacak kitaplarda ebatın büyük olmasına, zengin görsellerin bulunmasına ve görsellerin metin ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir (Yükselen, Yumuş ve Işık, 2016). Resimli hikâye kitapları ve çocuk dergileri erken çocukluk dönemi çocuklarının dil gelişimini olumlu yönde etkileyerek arkadaş edinmesine imkân vermekte, sanata dair ve kültürel deneyim kazanmasını sağlamaktadır (İpek Yükselen, 2019).

2.1.15. Nitelikli Resimli Çocuk Kitabında Olması Gereken Ölçütler

Erken yaşlardan itibaren okuma alışkanlığının kazandırılması, çocuğun tüm yaşamı boyunca gelişimini etkileyecektir. Bu anlamda dil ve anlatım bakımından nitelikli resimli hikâye kitapları ile okul öncesi dönem çocuklarına Türkçeyi sevdirmek ve okuma alışkanlığı kazandırmak mümkündür (Erbay ve Aydoğan, 2006). Çocukların kaliteli yazın kültürü geliştirebilmelerine, tüm edebiyat çeşitlerinin imkân vermesi önemlidir. Bu anlamda okul öncesi çocuklarının ilk karşılaştıkları resimli hikâye kitapları özel öneme sahiptir (Tuğrul ve Feyman , 2006). Ebeveynlerin ve öğretmenlerin okul öncesi dönem çocuğu için kitap seçimi yaparken çocuğun ilgisini, yaşını ve gelişim özelliklerini dikkate alması önemli bir noktadır (Ülker Erdem, Aydos

ve Çoban, 2017). Çocukların dikkat süreleri göz önünde bulundurulmalıdır. Metin kısa, cümleler ve az sözcükten, sözcükler de az heceden oluşmalıdır, çünkü dikkat süresi yaşa göre değişiklik gösterir. Resimli hikâye kitapları 2 öykü barındırır. İçinde yer alan resimlerle çocuğun gözüne hitap ederken, kitabı okuyan yetişkinin tutumuna bağlı olarak da çocuğun kulağına hitap eder. Çocuk bu iki duyusu ile bir kitaptan iki hikâye anlamlandırabilir (Ural, 2021).

Edebi bir yazın dört temel unsurdan oluşur. Bunlar; olay örgüsü, karakter, mekân ve zamandır. Temel unsurların bir araya gelmesini sağlayan güç karakterdir. Mekân ve zaman yazından bağımsızda var olabilirken karakter ayrı düşünülemez (Stevick, 2004'ten aktaran, Karataş, 2014).

2.1.16. Karakter

Kitaplarda farklı özelliklerde yer alan karakterler, çocuğun kendini anlamasında ve empati kurmasına destek olur. Hayvanlar, eşyalar, bitkiler ve insanlar resimli hikâye kitaplarında karşılaşılabilecek karakterlerdir. Bu karakterler arasından çocuğun en çok dikkatini çeken hayvan karakter ve kendisi gibi çocuk karakterdir. Çocukların hikâyeyi anlamları, karakterleri örnek alabilmeleri için ulaşılamaz ve kusursuz olmamalıdır (Ural, 2021).

2.1.17. Olay örgüsü

Seçilen konu çocuğun ilgisini çekecek nitelikte olmalıdır. Yazar belirlediği konuyu, başlangıcı ve sonucu olan olaylar zinciri içinde çocuğa iletacaktır. Böylece hikâyenin kurgusu oluşur. Öykünün sonunda, başlangıçtaki problemin çözüme ulaştırılması çocuk açısından önemlidir (Ural, 2021).

2.1.18. Dil ve Anlatım

Resimli hikâye kitaplarında kitabın anlattığı konu kadar kullanılan dil de önem taşır. Kullanılan dil çocuğun yaş ve gelişimine uygun, anlayabileceği kelimelerden oluşmalıdır. Somut ifadeler yer verilmelidir. Çocuğun günlük yaşamında sıkça duyduğu ifadelerin kullanılması çocuğun kitaba olan bakışını olumlu açıdan etkiler. Aynı zamanda yoğunluğuna dikkat edilerek farklı kelimelerde kullanılarak kelime dağarcığını geliştirmesine destek olmalıdır (Ural, 2021). Kitabın dili; sade ve açık, sözcük dağarcığını geliştirici, yeni sözcüklerin sayısı çocuğun gelişimine uygun, kitap yazım ve noktalama açısından mükemmel olmalı, paragraflar 3-5 cümleyi geçmemelidir (Demircan, 2006).

2.1.19. Tema

Kitap; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmalı, güncel hayatı içeren temalara yer vermelidir. Karakter kurgusunda abartıdan uzak, duygularını ifade edebilen, gerçek/gerçekçi ve problem çözücü özelliklerin bulunmasına dikkat edilmelidir (Kırkgöz ve Diken, 2019). Okul öncesi dönem çocuğuna hitap eden resimli hikâye kitaplarında seçilen konu, bu dönem çocuklarının yaş ve gelişim düzeylerine uygun, anlaşılır ve olumlu mesajlar içermelidir (Karatay, 2011).

2.1.20. Resimli Çocuk Kitaplarının Okul Öncesindeki Yeri ve Önemi

Kitaplarla ilgilenmek her çocuğunun en doğal hakkıdır (İpek Yükselen, 2019). Çocukla tanıştırlacak kitaplar ve çocuğa okunacak hikayeler, uzun vadede çocuğa etkisinin büyük olacağı düşünülerek özenle seçilmelidir (Ural, 2021). Çocuk kitaplarının tamamında çocuğun hayal gücünü geliştirmesi, okumaya karşı ilgi ve merak uyandırması, keyifli ve öğretici olması dikkate alınan özelliklerdendir (Karatay, 2011). Resimli çocuk kitaplarında; girişi, gelişmesi ve sonucu olan bir öykü mevcuttur. Öyküde işlenen konu, kullanılan dil ve yer alan karakterler, insanı, yaşamı ve çocuğun kendisini tanımasına olanak sağlar (Ural, 2021).

Kitapla iletişimi olmayan bireylerin kelime hazinesinin sınırlı olması kişilerarası iletişimlerini olumsuz etkilemekte, yeni fikirler üretme becerisinin düşük olduğu ve akıl yürütme ve düşünme becerilerinin gelişmediğini söylemek mümkündür (İpek Yükselen, 2019). Bu sebeple kitapların çocuğun kişilik gelişimine yardımcı olduğunu söylemek mümkündür. Çocuk kitaplar sayesinde çevresini ve dünyayı keşfeder, ilerleyen yaşlarında da kendisiyle ilgili bilgi edinir, kendini keşfeder. Kitapta örnek aldığı karakterin karşılaştığı problemler aracılığıyla, sadece kendisinin problemler yaşamadığını benzer durumları başkalarının da yaşayabileceğini fark eder. Böylelikle kendini te başına hissetmez ve kendine olan güveni artar (Ural, 2019)

Kitap okumak, belirlenmiş bir zaman aralığı veya yaş sınırı bulunmayan, her yaş grubu ile her yer ve zamanda yapılabilecek basit ve eğlenceli bir etkinliktir. Bebekler kitaplarda yer alan görselleri inceler, tekrar eden sesleri dinler ve bu seslerden ilgisini çeken sesleri taklit eder. Kitap okuma çocuğun; düşünme becerisini, fikir üretmesini, kelime hazinesinin gelişmesini ve kişilerarası iletişiminin güçlü olmasını destekler (İpek Yükselen, 2021). Bu sebepler göz önünde bulundurularak çocukların çok erken yaşta, özellikleri hedef yaş grubuna uygun, nitelikli resimli hikâye kitapları ile tanıştırılması, çocuğun gelişimi için büyük önem taşımaktadır.

Henüz konuşmaya başlamamış ancak, kitaba ilgisi olan çocuğun, 2-3 yaş döneminde dil gelişimi hız kazanır. Bu dönemde çocuğun kitap ile tanıştırılması, dil gelişimine önemli derece katkı sağlayacaktır. Kitaplarla tanışan çocuk, eylem ve hareketleri anlamlandırmayı öğrenir. Kullanılan kitapların özellikleri doğrultusunda çocuğun, kısa süreli bellek gelişimine, çevreyi ve kendini keşfetmesine destek olunabilir. 3-4 yaş dönemi çocukları ise, bu dönemde birleşik cümleler kurmaya başlarlar. Bu süreçte çocuğun, tekerlemeler ve bilmeceler ile tanışması çocuğun cümle kurma becerisine katkı sağlayacaktır. 3-4 yaş döneminde çocuğun benlik kavramı gelişmeye başlar ve bu süreçte çocuk, dış etkenlerden etkilenir. Bu sebeple çocuk için seçilen kitabın konusu, okunduğu ortam, okuyan yetişkinin tutum ve davranışları, çocuğun benlik gelişimini önemli derece etkiler (İpek Yükselen, 2021).

2.1.21. Kapsayıcı Eğitim Tanımı

Geçmişten günümüze özel gereksinimli kişilere sunulan eğitim görevleri aşamalardan geçmiştir. Dinler öncesi dönemde özel gereksinimli bireyler toplumdan uzaklaştırılmış (dehumanization), dinlerin ortaya çıkmasıyla bu bireyleri koruma (protection) düşüncesi ortaya çıkmıştır. 1600'lü yıllarda özel gereksinimli bireyler dışlanmış (exclusion), 18. Yüzyıla ulaşıldığında duyuşal ve zihinsel yetersizliğe sahip bireylere eğitim verebilmek için kurumlaşma (institutionalization) yoluna gidilerek okullar açılmıştır. Daha sonra bu yetersizliklere sahip bireyler için hiçbir düzenleme yapılmaksızın, bu bireyler tipik gelişim gösteren akranları ile aynı sınıflara entegre edilmiş, yaşanan başarısızlıklar ve açılan özel eğitim okulları ayrıştırma (segregation) yaklaşımına sebep olmuştur. 1960'lı yıllarda, özel gereksinimli bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarıyla eğitim almaları gerektiğini savunan normalleştirme (normalization) fikri benimsenmiştir. 1970'li yıllarda en az kısıtlayıcı ortam (least restrictive environment), 1980'li yıllarda ise kaynaştıma (mainstreaming) kavramları ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde eğitimde fırsat eşitliği düşüncesiyle bütünleştirme (integration) fikrinin önemi artmıştır. 2000'li yıllara ulaşıldığında herkes için eğitim (education for all) hareketi 2000'li yılların sonlarına doğru bütün öğrencilerin kendilerine en yakın mesafedeki, yaşına ve gelişimine uygun genel eğitim almalarını öngören kapsayıcı eğitim (inclusive education) yaklaşımına evirilmiştir (Yücesoy Özkan, Kırkgöz ve Beşdere, 2021). Kapsayıcı eğitim tanımlanmasında, yapılan uygulamaların veya kapsayıcı eğitim sürecine ilişkin durumların göz önüne alındığını söylemek mümkündür. Bu durumdan yola çıkarak kapsayıcı eğitim tanımının, gerçekleştirilen uygulamalara, kültüre ve bulunulan koşullara göre farklılık gösterdiği ifade edilebilir (Gürgür, 2021).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde herkesin en temel hakkı olarak vurgulanan 'eğitim', kişinin toplum için ihtiyaçlarını karşılayarak hayatını devam ettirmesine ve kendini geliştirmesine olanak sağlar (United Nations, 2015). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde 'tüm çocuklar için eğitim' anlayışına göre eğitim; ücretsiz ve zorunlu olmalı, çocukların güvenliği ve sağlığı eğitim sürecini olumsuz etkilememeli ve her çocuğun eşit ve kapsayıcı ortamda eğitim almaları temel ilkeleri arasındadır (UNESCO, 2015). Kapsayıcı eğitimin tanımı hakkında evrensel bir fikir birliği bulunmamakla birlikte (Çolak, 2019), tüm çocukların birlikte eğitim alabilmelerine

olanak sağlamak maksadıyla okullara ve eğitim sistemine şekil veren, politik, sosyal ve kültürel süreç şeklinde ifade edildiği görülmüştür (Florian 1998'den aktaran Gürgür, 2019).

Kapsayıcı eğitim uygulaması yapılan okullarda dezavantajlı öğrencilerin ve akranlarının eşit öğrenme ortamlarına erişiminin sağlanmasından bahsedilmektedir. Tüm çocukların gerçekleşen aktivitelere katılımından söz edilebilir. Dezavantajlı öğrencilerin, öğrenme şekilleri ve seviyelerindeki farklılıklar sebebiyle, dezavantajlı çocukların ihtiyaçlarının fark edilmesi ve çözüme ulaştırılması gerekmektedir (Gürgür, 2021). Okul öncesi çocukların, her çocuğun eşit eğitim alabileceklerini öğrenmelerine imkân sağlayan öğelerden biri de resimli çocuk kitaplarıdır.

Göçler neticesinde farklı kültürel özelliklere sahip kişiler aynı mekanlarda yaşamaya başlamış ve bunun sonucu olarak birbirlerini dil, din ve kültürel özellikler anlamında etkilemişlerdir. Kitaplarda göçmenlerin yaşamış oldukları; problemler, mutluluklar, umutlar ve üzüntüler konu edinilmiştir (Temur ve Ertem, 2019). Göçler, kişinin; barınma, sağlık, bakım ve eğitim yaşamlarının kesintiye uğramasına sebep olmaktadır (Kazu ve Deniz, 2019).

2.1.22. Çocuk Hakları

Çocuğun, beden ve zihin bakımından tam erginliğe erişmemiş olması göz önünde bulundurularak doğum öncesi ve doğum sonrası süreçte yasal güvence ve korunma ihtiyacından bahsedilebilir (UNICEF, 2004) Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun aile içinde barınmasını, bakımının yapılmasını ve büyümesini temel almaktadır. Anne-babanın boşanması durumunda çocuğun tüm hakları koruma altına alınır. Bu sözleşme çocuğun; yaratıcı, üretken, çok yönlü bir insan olacak şekilde eğitim almasını hedeflemektedir (Dirican, 2018).

1918'de Washington'da gerçekleşen konferansta çocukları koruma fikri gündeme gelmiş olup, 1984 yılında Jules June tarafından uluslararası alanda çocukların korunması ile ilgili bir örgütün kurulması düşüncesi ortaya atılmıştır. Çocukların mevcut durumlarının iyileştirilmesi amacıyla hazırlanan çalışmaların hukuki açıdan çerçevesini oluşturan Çocuk Hakları Sözleşmesi BM içinde en geniş

katılıma sahip anlaşmadır. Sözü geçen sözleşme ülkemizde 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanmış ve 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Merey, 2018). Bu sözleşmeye göre çocuk hakları dört başlıkta toplanabilir (Akyüz, 2000'den aktaran Yıldız, 2017). Bu başlıklar şunlardır:

Yaşama Hakkı: Çocuğun uygun yaşam standartlarında temel ihtiyaçlarının karşılanmasını içerir.

Gelişme Hakkı: Fikir, vicdan ve din özgürlüğü, bilgiye ulaşabilme ve yetenekleri doğrultusunda eğitim alabilmesi gibi hakları içerir.

Korunma Hakkı: Çocuğun ihmal ve istismarının her türüsüne karşı korunmasını, mülteci ve özel gereksinimli çocukların da korunmasını içerir.

Katılım Hakkı: Çocuğun kendisini ilgilendiren durumlarda fikirlerini ifade etmesine, bir topluluğa dahil olmasına veya bir topluluk kurabilmesine olanak sağlar (Arslan ve Öztürk Fidan, 2018).

Çocuk haklarının korunması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli bir problemdir. Ancak yetişkin hakları ile çelişmez ve insan hakları hukukunun bir parçasıdır (Uğurlu ve Gülsen, 2014).

2.1.23. Çocuk Edebiyatında Kapsayıcılık ve Önemi

Öğretmenlerin çeşitli psikolojik problemleri olan ve stres altında bulunan çocuğun problemlerini çözüme ulaştırmak veya problem durumunu en aza indirmek amacıyla kullanabileceği eserler, özel amaçlara yönelik yazılmış çocuk edebiyatı ürünleridir. Kişisel yardım kitapları grubunda yer alan, kişilerin hassas sayabileceği tema ve konuları işleyen kitaplar “özel temalı kitaplar” şeklide ifade edilebilir (İşıtan, 2021).

Kitapların kalıcı izler yaratma potansiyeli vardır. Kitaplarda kendilerini ve ait oldukları grupları görmemek çocukların kendilerini değersiz hissetmelerine neden olabilir. Ancak kitaplar, çocukların ilişki kurabileceği kahramanlar ve deneyimler içerdiğinde, çocukların olumlu benlik kavramını ve çeşitliliğe saygı duymasını teşvik etmek için sahneyi hazırlar. Kitaplar sınırlı çocuk grubuna hitap etmemeli; tüm

çocuklarla konuşmalıdır. Erken çocukluk programlarındaki kitap koleksiyonları, programındaki çocukları, çalışanları ve aileleri yansıtan “aynalar” ve dünyamızın gerçek çeşitliliğini yansıtan “pencereler” görevi görmelidir (Santora ve Personel, 2013).

Özel gereksinimli bireyleri anlatan resimli çocuk kitapları, didaktik olmamalı, acıma hissi yaratmamalı, öğretmemeli veya konuyu açıklamamalıdır. Sadece durumu göstermeli ve olaylar aracılığıyla hitap ettiği kitleye özel gereksinim farkındalığı kazandıracak düşünceler oluşturmamalıdır. Resimli çocuk kitapları, çocukların kendi kafalarındaki özel gereksinimlilikle ilgili olan imge ve fikirleri kitaptaki diyaloglar veya konuyu aktarma stratejileri yoluyla karşılaştırmaları için ilginç bir eğitim aracı olabilir. Bu kitaplar günlük yaşamı yansıtır ve çocukların özel gereksinimlilikle ilgili bilgilerini genişletmelerine yardımcı olur (Bianquin ve Sacchi, 2017).

Çocuklar için kaleme alınmış özel temalı kitaplarda yer alan özel gereksinimli olmayı aktaran öyküler, tipik gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli çocukları kabul etmelerine ve empati kurmalarına katkı sunmakla birlikte tipik gelişim gösteren çocuklar için kitapta geçen karakter hakkında derinlemesine bilgi sağlamaktadır (Işıtan, 2021).

Özel amaçla yazılmış resimli çocuk kitapları; farkındalık, özel gereksinimli çocukları anlama ve onları kabullenme aracı olarak kullanılabilir (Bianquin ve Sacchi, 2017). Özel gereksinimli bireylerin hayatlarını doğal bir şekilde işleyen kitapların çocuklara okunması çocuklar için bir tartışma ve yansıtma ortamı oluşturur. Bu kitaplar özel gereksinimli bireylerle birebir iletişim içinde olmayan çocukların, özel gereksinimli çocuklarla tanışma deneyimi oluşturmalarına ve benzerlik ve farklılıkları erken yaşta fark etmesine imkân verir (Bianquin ve Sacchi, 2017).

Resimli çocuk kitaplarında yer alan görseller çocuklara görsel okuryazarlık kazandırmak için kullanılabilir. Kitaplar duygu durumlarının yüz ve bedendeki yansımalarını göstererek, çocukların duygularını anlamasına yardımcı olur. Kitap resimleri metnin bağlamında duyguları gösterme görevini üstlenir (Zambo, 2007).

Çocuk edebiyatında kapsayıcı olmak adına bir diğer eserler de çok kültürlü resimli kitaplardır. Öğretmenler küçük çocuklarla kitap paylaştıklarında, diğer konuların yanı sıra, çocukları diğer insanlar hakkında da düşünmeye teşvik ederler. Bunun için çocuk için hazırlanan kitaplarda, resimler ve metin, bireylerin ve belirli

insan gruplarının özelliklerini oluşturmak için bir araya gelir ve bu insanların nasıl olduklarına dair mesajlar içerir (Mendoza & Reese, 2001).

Çok kültürlü resimli kitaplar, çocukların ilgisini çekmek için ve diğer etnik gruplardan karakterlerle dolu bir hikâyede farklılıkları sunmak için yazılan eserlerdir (Canales, Lucido & Salas, 2002). 1960'lar ve 1970'lerdeki sosyokültürel değişiklikler, yetişkinler ve çocuklara yönelik olarak "bir toplumu oluşturan çeşitli kültürel grupların farklı yaşam deneyimlerini, geleneklerini, tarihlerini, değerlerini, dünya görüşlerini ve bakış açılarını" yansıtan edebiyat ürünlerini gözden geçirmeye teşvik etmiştir; başka bir deyişle "çok kültürlü edebiyata yöneltmiştir (Grant & LadsonBillings, 1997, s. 185'den aktaran; Mendoza & Reese, 2001). Çok kültürlü kitaplar çocukların farklı kültürleri anlaması, empati kurması için eğitim ortamında kullanılan eserlerdendir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu kısımda Türkiye'de ve yurt dışında çocuk hakları ve kapsayıcılık konularına ilişkin benzer çalışmalardan bahsedilecektir.

2.2.1. Yurt İçi Araştırmalar

Karaman- Kepenekçi, (2010) yaptığı çalışmasında Türkiye'de çocuklar için önerilen 100 Temel Eser listesinde yer alan öykülerde çocuk haklarının ne ölçüde ve nasıl işlendiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 21 hikâye kitabı incelenmiş ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışma sonundan çocuk haklarına ilişkin %56,1 olumlu, %43,9 olumsuz ifade yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen kitaplarda en çok gelişim hakları ile ilgili olumlu ifadeler kullanıldığı (%29,7), bunu çocukların korunma hakları ile ilgili olumsuz ifadeler (%22,1) takip etmiştir.

Karaman- Kepenekçi ve Aslan, (2011) yaptığı çalışmasında Türkiye'de okul öncesi dönem çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuk haklarının ifade edilme düzeyini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla 2009 yılında Uçanbalık, Tudem, Kök,

Erdem, Günışığı ve Can yayınevi olmak üzere basılmış Türkçe ve çeviri 81 kitap incelemiştir. Tarama modeli ile hazırlanan çalışma, veri analizi ile analiz edilmiştir. Bu incelemenin sonunda örnekleme oluşturan kitaplarda en fazla gelişimsel çocuk haklarının, en az ise çocukların korunma haklarının yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Işıtan, (2016) çalışmasında okul öncesi dönem çocuklarına hitap eden özel amaçla yazılmış resimli hikâye kitaplarında temaların nasıl dağılım gösterdiğini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 1990-2015 yıllarında basılmış Türkçe ve çeviri olmak üzere toplam dört yüz beş kitap incelemiştir. Bu inceleme sonucunda özel amaçlı resimli hikâye kitaplarından en çok işlenen temanın “Zor temalar (sorunlu davranışlar), en az işlenen temanın ise “özel gereksinimli olma” teması olduğunu tespit etmiştir.

Kaymaz, (2017) yaptığı çalışmada en çok satış yapan 10 yayınevinde basılmış, özel gereksinimlilik konusu işleyen 3-8 yaş dönemine uygun 61 resimli hikâye kitabını incelemiştir. İncelenen kitaplarda özel gereksinimlilik temasına az rastlandığı sonucu ulaşmıştır. Kategori olarak da zihinsel yetersizlik, işitme yetersizliği, dil ve konuşma bozukluğu ve obsesif kompulsif bozukluk temsillerinin çok az yer aldığı sonucunu elde etmiştir.

Bulut (2018) çalışmasında, 2012 ve 2016 yıllarında basılmış zorunlu göç konusu işleyen iki kitabı doküman analizi yöntemi kullanarak incelemiştir. Araştırmanın sonunda, incelenen bu iki kitapta mülteci kimliğinin acıma, önyargı ve ötekileştirmeye fırsat vermeyecek ve okuyan çocuklarda empati kurabilmesini sağlayacak şekilde kurgulandığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, kitaplarda göç döngüsünün; göçe sebep olana durumun yaşanması, mülteci çocuğun yaşadığı kayıp, yeni bir yaşama alanının bulunması ve mutlu son şeklinde yer aldığını tespit etmiştir.

Temur ve Ertem, (2019) yaptığı çalışmada 1970-2017 yıllarında yazılmış, göç ve göçmenlik konularının işlendiği 23 kitaptan yararlanmıştır. Bu çalışma sonucunda; 12 kitapta göçmenlere karşı iğneleyici kitaplara rastlanmadığı, 2 kitapta ırk, din ve cinsiyet ayırımına dair ifadelerin yer aldığı ve 20 kitapta göçmenler ve çocuklarının gittikleri ülkelerde yaşam koşullarının zor ve sağlıksız olduğu bulgularına ulaşmışlardır.

Ekici ve Ertem, (2019) yaptığı çalışmada ilkökul düzeyine uygun içeriğinde özel gereksinimli karakter barından 26 çocuk kitabı incelemiştir. Bu çalışma

sonucunda; özel gereksinimli karakterlerin muhtaç olma, ulaşım ve iletişim problemlerine çok sık rastlanmış, özel gereksinimli karakterlerin kendini kabullenmeleri, manevi güçlerinin ve içsel güdülenmelerini yüksek olması problemlerini çözme konusunda desteklediği tespit edilmiştir. Ayrıca, içerikte olumsuz dil kullanımı, toplumun kabul edeceği düşünülen karakterlere yer verilmesi ve olayların olumlu sone ermesi gibi sonuçlara ulaşıldığı da ifade edilmiştir.

Büyükan ve Harmankaya, (2019) yaptığı çalışmasında resimli çocuk kitaplarında kullan resimlerle metinlerde yer alan çocuk haklarına yer verilme durumunu belirlemek amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 1963-2018 yılları arasında Türkçe veya çeviri, ulusal veya uluslararası seviyede en az bir kez ödül almış 75 kitap incelenmiştir. Çalışma sonucunda resim ve metinlerde yaşamsal hakların daha çok yer aldığı, gelişimsel hakların çoğunlukla resimlerde belirtildiği, korunma ve katılım haklarının da metinlerde daha çok yer aldığı tespit edilmiştir.

Karaman, Kartal ve Yıldız, (2020) yaptığı çalışmasında resimli hikâye kitaplarında çocuk haklarının yer alma durumunu belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 2019 yılında Türkiye’de kitap satış sitelerinde en çok tercih edilen 64 resimli çocuk kitabı incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda metinlerde yer alan cümlelerde en fazla katılım ve yaşamsal haklarına dair ifadelerin, en az ise gelişimsel ve korunma haklarında dair ifadelerin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Feyman Gök ve Mülayim, (2021) yaptığı çalışmasında 2014-2020 yıllarında Türkiye’de basılmış 39 tane çeviri resimli hikâye kitabını kapsayıcı eğitim öğeleri ve karakter özellikleri bakımından incelemiştir. Bu çalışmanın sonunda kapsayıcı eğitim öğelerinde en fazla sırasıyla dış görünüş farklılığı, özel gereksinim ve akran zorbalığı, en az ise cinsiyet ve ırk öğelerinin yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Bunun dışında boşanma, ölüm, göçmenlik vb. öğelere rastlamadıklarını ifade etmişlerdir.

Arıcı ve Işıtan, (2021) yaptığı çalışmasında Türkiye’de basılmış üç-seki yaş grubuna uygun 20 resimli çocuk kitabında göç ve mültecilik konusunu, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelemiştir. Bu çalışmanın sonunda, göç konusu ele alan kitaplarda genellikle insan karakterinin yer aldığını ve bu karakterlerin canlı renklerle resmedildiklerini saptamışlardır.

Arıkan ve arkadaşları, (2021) yaptıkları çalışmada özel gereksinimli karakter bulduran yirmi adet resimli hikâye kitabını incelemiştir. Bu inceleme ile özel

gereksinimli bireylere yönelik farkındalık oluşturmada kullanılabilir kitapları belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın sonucunda incelenen kitapların genelinde özel gereksinimli karakterin akranları tarafından kabul gören, akranlarıyla aynı haklara sahip ve olumlu ifadelerle işlendiğini tespit etmişlerdir. Uygun olmayan ifadelerinde yer aldığını ifade etmişlerdir.

2.2.2. Yurt Dışı Araştırmalar

Ayala (1999), yaptığı çalışmada özel gereksinimli karakterleri betimleyen erken çocukluk dönemi çocuklarına yönelik 1974-1996 yılları arasında hazırlanmış 59 resimli hikâye kitabını incelemiştir. Bu kapsamda kitaplarda yer alan olaylar ve kullanılan dil ile özel gereksinimli olma kavramının toplumda ne ölçüde yansıtıldığını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma sonunda, özel gereksinim çeşitliliğini anlatan kitap sayısında son yıllarda artış olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca kitapların etnik karakter çeşitliliğini çok az içerdiğini, İngilizce diline ait kitaplar dışında farklı dillerde yazılmış kitap sayısının az olduğunu ve çalışılan kitaplarda kültürel uygulamalara çok az yer verildiği veya hiç yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır.

Yoo-Lee ve arkadaşları, (2014) yaptıkları çalışmada çok kültürlülük temasını içeren resimli hikâye kitaplarında yansıtılan kültürel özgünlüğü incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla üç farklı etnik gruba hitap eden toplam kırk beş kitap seçilmiş ve incelenmiştir. Çalışma sonucunda seçilen kitapların genel olarak kültürel anlamda özgün olduğunu tespit etmiş ve resimli hikâye kitaplarında kültürel özgünlüğün değerlendirilmesine dair farklı bir bakış açısı geliştirmişlerdir.

Freeman (2014) yaptığı çalışmada dört ile altı yaş arasındaki okul öncesi çocuklarının zorbalık hakkındaki bilgilerini ve hissettiklerini belirlemek ve zorbalık temalı nitelikli resimli çocuk kitaplarını saptamak için yaptığı çalışmada önce anket ve gözlemler yoluyla çocuklardan veri toplamıştır. İki yüz resimli kitabı incelemiş arasından 100 tane zorbalıkla ilgili nitelikli resimli kitabı belirlemiştir. Sonrasında katılımcılara 12 haftalık çocuk edebiyatı temelli karakter eğitimi derslerinin ardından anketler ve görüşmeler tekrar uygulanmıştır. Sonuç olarak zorbalık davranışlarının öğretilmesi ve önlenmesinde okuma etkinliklerinin faydalı olduğu saptanmıştır .

Koss (2015) yaptığı çalışmada çağdaş Amerikan resimli kitaplarını farklılık/farklı kültürler açısından içerik analizi yaparak incelemiştir. Çalışmasında resimli kitaplarda etnik köken, cinsiyet ve özel gereksinimli olma kategorilerinde temsil edilen karakterlerin ne olduğu ve ne kadar sık oranda yer aldığını, yine kitapların yazarları ve çizerlerinin etnik köken ve cinsiyetlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bunun için çalışmada, 2012 yılına ait resimli kitaplarının içerik analizi ile incelemiştir. İlk adım olarak, 2012 yılında ABD ticari kitap yayıncıları tarafından yayınlanan 455 resimli kitaptan oluşan bir veri tabanı, yayıncıların katalogları ve web siteleri taranmıştır. Etnik köken olarak bir kitabın birincil bir kültürü içerdiği kabul edilmiştir. Birincil kültürden farklı bir kültürün karakterleri kitapta görüldüğünde ikincil temsiller dahil edilmiştir. Kodlamalar arasında Beyaz, Siyah, Asyalı, Latin, Kızılderili, Orta Doğu ve melez ırklara yer verilmiştir. Kitaplar ayrıca karakterlerin doğduğu ülke için kodlanmıştır. Buna göre sonuç olarak hem birincil hem de ikincil kültürlerde kitaptaki karakterlerin çoğunun Beyaz karakter olduğu, bunu sonrasında Siyah karakterlerin izlediğini bulmuştur. Ayrıca kitaplarda yer alan cinsiyet rollerine de bakılmış ana karakterlerin %60 oranında erkek ve %36 oranında kadın olduğunu saptamıştır. Yine aynı çalışmada özel gereksinimli olma durumunda ise kitaplarda görme yetersizliği, işitme kaybı olan ve tekerlekli sandalye veya baston kullanan karakterler olduğu saptanmıştır.

Monoyio ve Symeonidou, (2016) yaptıkları çalışmada kapsayıcılık (özel gereksinimlilik, fiziksel görünüm ve ırk çeşitliliğinin) temalarının Yunanca yazılmış veya Yunancaya çevrilmiş resimli hikâye kitaplarında nasıl ifade edildiğini belirlemeye çalışmışlardır. Bu amaç doğrultusunda 1990 yılından sonra basılmış, kapsayıcılığa odaklanan altı- on iki yaş çocuklarına uygun toplam elli adet kitap, içerik analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ana karakterin gruptan farklı olarak sunulduğunu, ana karakterin genellikle dolaylı olarak verilmeye çalışıldığını, farklı kabul edilen karakterin baskın gruba ait karakterlerle değil farklı karakterlerle bir arada olduğu ve ana karakterin birkaç sebepten dolayı cesur ve benzersiz olabilecek mükemmel bir karakter olarak yansıtıldığını vurgulamışlardır. Bu kapsamda, çalışmanın sonunda bazı önerilere yer verilmiştir. Çocuklara eleştirel okuryazarlık becerilerini kazandırması için öğretmenlere önemli roller düştüğünü belirtmişler, ayrıca çocuk kitaplarında kapsayıcılık ile ilgili temaların daha çok yer almasının ve bu durumun eğitim süreciyle desteklenmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Azano, Tackett ve Sigmon, (2017) yaptıkları çalışmada Otizm Spektrum Bozukluğunu işleyen resimli çocuk kitapların öğretmenlere OSB olan çocukların davranışlarının diğer çocuklar tarafından anlaşılmasına ve kabul edilmesine nasıl yardım edebileceğine desteklemeyi amaçlamışlardır. Araştırma için Google, Amazon ve Barnes and Noble isimli arama motorlarında Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ile ilgili çocuk kitaplarını taramışlar ve 35 tane metne ulaşmışlardır. Araştırmanın sonucunda OSB içeren kitapları 5 tema altında toplamışlar ve her temaya uygun sınıf örnekleri sunmuşlardır.

Adam, (2019) yaptığı çalışmada Avustralya’da 2011 yılında 5 gün eğitim veren, çok kültürlü çocuk kitaplarını eğitim aracı olarak kullanan bir gündüz bakımevinde bir pilot çalışmadan yararlanmıştı. Çalışmanın bulguları şu şekildedir: Okulda kullanılan kitapların çoğunluğu tek kültürlü bakış açısını benimsemekte ve azınlık gruplarını ötekileştirmektedir. Eğitimciler çocuk kitapları kullanımında, çeşitlilik ve inanç açısından ihtiyaç olan güveni desteklemekten yoksundur. Kültürel çeşitliliği ve kapsayıcılığı içeren kitapları ulaşım kısıtlıdır. Birçok çocuk yüksek kaliteli kitapların faydalarına ulaşım sağlayamamaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma erken çocukluk dönemindeki çocuklar için yazılmış resimli hikâye kitaplarının içerik özelliklerini kapsayıcılık ve çocuk hakları bağlamında incelemek için nitel araştırma metotlarından doküman analizi modeli ile oluşturulmuştur. Nitel araştırma “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).

“Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi sorgulaması, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilir ” (Özkan, 2021, s.2).

Doküman incelemesinde süreç, verilerin elde edilmesi, elde edilen verilerin seçilip anlamlandırılması ve bir araya getirilmesinden oluşmaktadır (Özkan, 2021).

3.2. Evren ve Örneklem

Türkiye’de 2010-2020 yılları arasında Türkçe yayımlanmış 3-8 yaşa yönelik resimli hikâye kitapları araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. “Patton (1987) amaçlı örneklemenin zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak verdiğini düşünmektedir (Patton, M. Q. 1987’den aktaran; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.118).” Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinde kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2018) göre “Araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanma olanağı bulunmadığı durumlarda araştırmacını yakın olan ve erişilmesi kolay olan durumları seçmesini ifade eden bu yöntemin çalışmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.123).”

Tablo 1. Örnekleme Oluşturan Resimli Kitapların Türlerine Göre Dağılımı.

Kitap türü	n	%
Yerli	124	31.0
Çeviri	276	69.0
Toplam	400	100.0

Araştırmanın örneklemini 3-8 yaş grubundaki çocuklara yönelik ve 2010-2020 yılları arasında basılmış 400 adet resimli hikaye kitabı oluşturmaktadır. Kitaplara özel kitap koleksiyonlarından, halk ve çocuk kütüphanelerinden ulaşılmıştır. İncelenen kitapların 124 tanesi yerli, 276 tanesi çeviri kitaptır (Tablo 1).

Tablo 2. Örnekleme Oluşturan Resimli Kitapların Hedeflediği Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı.

Yaş grubu	n	%
3-4	24	6.0
4-5	1	.3
5-6	77	19.3
3-5	68	17.0
3-6	127	31.8
4-6	69	17.3
6-7	27	6.8
7-8	5	1.3
5-7	2	.5
Toplam	400	100.0

Örnekleme oluşturan kitapların yaş aralıklarına göre dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur. Buna göre kitapların en fazla 3-6 yaş, 5-6 yaş ve 4-6 yaş ve 3-5 yaş grubuna yönelik olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Araştırma için alanyazın incelemesi yapılmış (Arıcı ve Işıtan, 2021; Feyman Gök ve Mülayim, 2021; Gönen, Katrancı, Uygun ve Uçuş, 2011; Işıtan, 2016; Temur ve Ertem, 2019) ve kitapları incelemek amacıyla “Resimli Kitap İnceleme Formu” geliştirilmiştir. Kitapları incelemek için kapsayıcılık ve çocuk hakları ile ilgili olarak temel ve alt başlıklar ve maddeler oluşturulmaya çalışılmıştır. “Esasen, nitel içerik analizi, verileri ilk önce kategorize edilebilen ve kodlanabilen bölümlere ayırarak yorumlamayı,

kuramlaştırmayı veya anlamlandırmayı ve ardından kategorileri birbiriyle ilişkilendirerek tüm veri seti için bir model oluşturmayı içerir (Gubrium ve Holstein , 1997'den aktaran; Jackson II, Drummond ve Camara, 2007).” Geliştirilen kitap değerlendirme formu için, okul öncesi çocuk edebiyatı konularında araştırmaları olan ve üniversitede görev alan 3 bilim insanından uzman görüşü alınmış, alınan geri bildirimler görüşler değerlendirilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlenen “Resimli Kitap İnceleme Formu” iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm kitapların künye bilgilerinin yer aldığı kısımdır. İkinci bölümde kitabın içerik özellikleri bulunmaktadır. Bu kısımda; kitabın resimleme özellikleri, kitapta yer alan karakterlerin özellikleri, kitaplarda genel kapsayıcılık özellikleri ve çocuk hakları ile ilgili maddeler yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Veri toplama aşamasında, resimli hikâye kitaplarında kapsayıcılık ve çocuk haklarının inceleyebilmek için 2010-2020 yılları arasında basılmış 400 adet resimli hikâye kitabı taranmıştır. Örnekleme oluşturan 400 resimli çocuk kitabının tamamı oluşturulan “Resimli Kitap İnceleme Formu” ile değerlendirilmiştir. Araştırmacı tarafından resimli kitaplar en az iki kez dikkatlice okunmuş, kitap içerikleri ve özellikleri “Resimli Kitap İnceleme Formu”na göre kodlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, dokümanlardan, dokümanların içeriğine bağlı olarak tekrarlanabilir ve doğru bir çıkarım yapmak için kullanılan analiz tekniğidir (Krippendorff 2004'ten aktaran Özkan, 2021). Bu araştırmada kitaplar alınan uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen kitap inceleme formu ile incelenmiştir ve elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Bu yöntem ve teknikler aracılığıyla örneklem içerisinde yer alan 3-8 yaş resimli hikâye kitaplarında elde edilen nitel veriler değerlendirme kapsamında yer almıştır. İnceleme sırasında bazı kitaplarda yaş grubu belirtilmediği saptanmıştır. Bu durumda araştırmacı tarafından alanyazına göre kitaplar için hitap

edilen yaş aralığı belirlemesi yapılmıştır. Kitapları inceleme sırasında kitaplar en az iki kez okunmuş ve inceleme formunda yer almayan konu başlıkları ve temalar oluşmuş, bu sebeple yeni tema ve konu başlıkları forma ayrıca eklenmiştir. Kitapların içerik analizleri sırasında elde edilen bulgular tematik olarak kodlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre bulgular oluşturulmuştur.

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Toplanan verilerin güvenirligi için başka bir uzman tarafından 150 kitap (%30) okunmuş kodlayıcılar arası güvenirlilik hesaplanmıştır. Araştırmada, bunun için; *“Üzerinde uzlaşılan kod sayısının toplam uzlaşılan ve uzlaşılamayan kod sayısına bölünmesiyle kodlayıcılar arası güvenirlilik oranı hesaplanabilir. Başlangıçta kodlayıcılar arası güvenirliliğin % 70'ten daha yüksek olması beklenmez. Ancak bu oranın % 80'e yakın olması, hatta verilerin büyüklüğüne göre % 90'dan fazla olması önerilmektedir”* formülü baz alınarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994'ten aktaran Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan, 2018, s.58). Buna göre güvenirlilik oranı %91 olarak bulunmuştur. İncelenen resimli kitaplara ilişkin bulgulara yönelik betimsel tablolar oluşturulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Üç-sekiz yaş arası çocuklara uygun resimli hikâye kitaplarında kapsayıcılık ve çocuk hakları temalarının ele alınma şeklini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada incelenen kitaplara ait bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. Örneklemi Oluşturan Resimli Kitapların Basım Yıllarına Göre Dağılımı.

Basım Yılı	n	%
2010	12	3.0
2011	15	3.8
2012	15	3.8
2013	30	7.5
2014	23	5.8
2015	20	5.0
2016	19	4.8
2017	98	24.5
2018	96	24.0
2019	41	10.3
2020	31	7.8
Toplam	400	100.0

Tablo 3'e bakıldığında incelenen kitapların basım yıllarına göre dağılımı verilmiştir. Buna göre 2017 yılında basılmış 98, 2018 yılında basılmış 96, 2019 yılında basılmış 41, 2020 yılında basılmış 31, 2013 yılında basılmış 30, 2014 yılında basılmış 23, 2015 yılında basılmış 20, 2016 yılında basılmış 19, 2011 ve 2012 yılında basılmış 15'er kitap ve 2010 yılında basılmış 12 kitaba ulaşılmıştır. Kitapların çoğunluğunun son beş yıla ait olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Örnekleme Oluşturan Kitapların Kapsayıcılık ile İlgili Konu ve İletileri İçerme Durumunun Dağılımı.

Kapsayıcı Tema İçerme	n	%
İçeriyor	168	42.0
İçermiyor	232	58.0
Toplam	400	100.0

Çalışma kapsamında incelenen kitaplar, konu ve iletiler olarak yapılan içerik analizi sonucunda çeşitli kategoriler altında toplanmaya çalışılmıştır. Kitapları bu konuda ikiye ayırmak mümkündür. (1) tema olarak kapsayıcı konuları öğretmeyi hedefleyen kitaplar (2) genel olarak amacı kapsayıcı konular olmasa da içerisinde gömülü olarak kapsayıcı iletiler bulunan kitaplar. Buna göre Tablo 4'e bakıldığında incelenen resimli kitapların yaklaşık yarısı (%42,0) kapsayıcılık ile ilgili iletileri içermektedir. Kitaplar incelenirken doğrudan kapsayıcılık teması amacıyla yazılmış kitaplar olarak 40 kitap saptanmıştır. Bu inceleme neticesinde, çocuk hakları ve kapsayıcılık temasını doğrudan veya dolaylı olarak içeren toplam 168 kitap olduğu saptanmıştır.

Saptanan kitaplardaki temalar; kronik hastalık, fiziksel farklılık, farklılıklara saygı, öğrenme güçlüğü, fiziksel görünüm, farklı sosyo-kültürel özellikte olma, gelişimsel güçlükler, göç etme, uyum ve davranış sorunları, çocuk güvenliği, insan hakları, cinsiyet eşitsizliği, kurum bakımına ihtiyaç duyan çocuk ve yoksulluktur. Buna göre doğrudan kapsayıcı konuları hedefleyen kitaplar ve içerisinde gömülü olarak barındıran kitapların sayıları ve örnekleri aşağıda verilmiştir.

Farklılıklara saygı; incelenen kitaplardan 63'ü farklılıklara saygı iletilerini gömülü bir biçimde içermektedir. Örneğin "Pöti (Gökçeer, 2020)" isimli kitap hayvan sevgisi ve hayvan sahiplenilmesinin önemini vurgulayan bir kitaptır. İçerisinde gömülü olarak ayrıca farklı olana saygı gösterip olduğu gibi kabul etme ile ilgili ileti de barındırmaktadır.

Fiziksel görünüm konusunda 7 kitap bulunmuştur. Örneğin "Kuyruksuz (Göknil, 2018)" isimli kitap bu konuya örnek olarak verilebilir.

Farklı sosyo-kültürel özellikteki çocuklar konusunda ise 17 kitap bu maddeyi karşılamaktadır. Örneğin "Rosa Parks (Kaiser, 2019)" isimli kitap eşitlik, insan hakları ve ayrımcılığa karşı mücadele ile ilgilidir.

Göç etme konusunda 6 kitap saptanmıştır. Örneğin “Eviden Uzakta Mülteci (Hest, 2017)” isimli kitap bu konuya örnek olarak verilebilir.

Kronik hastalık konusunda 12 kitap tespit edilmiştir. Örneğin “Keyt’in Mücadelesi (Boonen, 2017)” isimli kitap Keyt’in astım hastalığı ile tanışması ve uyum süreci ile ilgilidir.

Uyum ve davranış sorunları konusunu 9 kitabın ele aldığı görülmüştür. Örneğin “Endişelerden Nasıl Kurtulurum? (Semerci, 2018)” isimli kitap çocukların kaygılarla baş etmesini ele almaktadır.

Çocuk güvenliği (ihmal ve istismar) konusunu ele alan 8 kitaba rastlanmıştır. Örneğin “Elif Asla Yabancılarla Gitmez (Schneider, 2018)” isimli kitap Elif’in okuldan eve dönerken tanımadığı bir kişiyle karşılaşması ve eve gidene kadar başından geçenleri ele almaktadır.

Gelişimsel güçlükler ile ilgili olarak farklı tanı gruplarında kitap olduğu belirlenmiştir. Fiziksel güçlük, zihinsel güçlük, görme yetersizliği, DEHB, öğrenme güçlüğü, işitme yetersizliği, konuşma güçlüğü ve dispraksi ile ilgili kitaplara rastlanmıştır.

Zihinsel güçlük konusunda Down Sendromu’nu ele alan 7 kitap saptanmıştır. Örneğin “Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var (Mallions, 2019)” isimli kitap bu konu için örnek verilebilir.

Fiziksel güçlük konusunda 8 kitap bulunmaktadır. Örneğin “Şuşu, Can ve Dörtteker (Karakiya, 2014)” isimli kitap fiziksel güçlüğüne sahip özel gereksinimli bir çocukla arkadaş olma ile ilgilidir.

Görme yetersizliği konusunda 6 kitap saptanmıştır. Örneğin “Arkadaş (Ghosempour, 2012)” isimli kitap gözleri görmeyen bir çocuğun arkadaş edinmesi hakkındadır.

DEHB konusunda 5 kitaba rastlanmıştır. “Bir Türlü Yerimde Duramıyorum (Pollack& Beluiso, 2019)” isimli kitap örnek olarak verilebilir. Öğrenme Güçlüğü hakkında 5 kitap bulunmuştur. Öğrenme güçlüğü (disleksi 1 kitap, disgrafi 1 kitap) ile ilgili 3 kitap olduğu saptanmıştır.

İşitme Yetersizliği konusuyla ilgili 3 kitap saptanmıştır. “Duymamak Böyle Bir Şey (Moore, 2019)” isimli kitap bu konuya örnektir. Ayrıca “konuşma güçlüğü”, “dispraksi” temalarını işleyen ise 1’er kitap olduğu bulunmuştur.

Kitaplarda yer alan diğer kapsayıcı konulardan biri insan haklarına saygılı olma konusuyla ilgilidir ve bu konuda 5 kitaba rastlanmıştır. Örneğin “Kardelen Okula Gitme Hakkı Malala Yousafzai’nin Öyküsü (Langston- George, 2018)” isimli kitap bu konu hakkındadır.

Son olarak “cinsiyet eşitsizliği” ve “kurum bakımına ihtiyaç duyma” ile ilgili 2 kitap, “yoksulluk”, konusunu ele alan ise 1 kitap olduğu bulunmuştur. Örneğin “Küçük Hayaller & Büyük İnsanlar Marie Curie (Vegara,2016)” isimli kitap “cinsiyet eşitsizliği” teması için örnek olarak verilebilir.

İncelenen kitaplara bakıldığında çok farklı konularda kapsayıcılık ile ilgili konular ve iletiler olduğu saptanmıştır. İncelenen kitaplardan özel gereksinimli bireyleri anlatan kitaplar dışında sadece “Müziyen İnek Sırma (Geoffray De Pennart, 2011)” Yine incelenen kitaplarda Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve Özel yetenekli olma konusunu ele alan kitap bulunmamaktadır.

Tablo 5. Örnekleme Oluşturan Kitapların Resimleme Özelliklerinin Dağılımı.

Resimleme Özellikleri	Var		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Resim ile metin ilişkisi	399	99.8	1	0.2	400	100.0
Kapak konu uyumu	398	99.5	2	0.5	400	100.0
	Evet		Hayır		Farklı karakter yer almama durumu	
	n	%	n	%	Evet n	%
Tüm kitaplardaki çocuk resimleri gerçekçi mi? /inandırıcı mı?	320	80.0	80	20.0		
Kitapta dezavantajlı çocuk (kapsayıcılık açısından) resimlendirme açısından uygun mu ve karakter belirgin çizilmiş mi?	160	40.0	0	0	240	60.0
Kitapta geçen mekân-mekanlar kapsayıcılık açısından uygun mu?	320	80.0	79	19,8	1	0.2

Tablo 5'te örnekleme oluşturan kitapların resimleme özellikleri verilmiştir. Buna göre 1 kitap dışında resim ve metin uyumu kitaplarda bulunmaktadır. İncelenen kitaplardan 320 kitabın resimlerinin gerçekçi ve inandırıcı olduğu saptanmıştır. Kitaplarda dezavantajlı çocuk (kapsayıcılık açısından) resimlendirmesinde olumsuz bir çizime rastlanılmamıştır. Bazı çocuk karakterler yerine hayvan karakterler kitaplarda (Kızgın Timsah, Aferin Küçük Ayı, Sesini Beğenmeyen Rüzgâr vb.) yer almıştır.

4.1. İncelenen Kitaplarda Geçen Mekanlar

İncelenen resimli hikayelerde çok farklı mekanların yer aldığı görülmektedir. Bir kitapta birden fazla mekân yer alabilmektedir. Hikayelerde geçen mekanlar aşağıdaki şekilde kodlanmıştır:

- Ev:179
- Okul;70
- Coğrafi yerler: Çin seddi; 1, ülkeler; 2, ada; 1, yeraltı-1, Nehir; 8, Çöl; 5, Mağara; 9, Deniz; 30, Su birikintisi; 2, Dağ; 14, Okyanus; 5, Kutuplar; 14, Dere; 4
- Doğa alanı; Çimler, 5, Bahçe; 43, Orman; 129
- Sosyal alanlar: Kafe; 1, Havuz; 5, Fuar alanı; 1, Kamp alanı; 2 Hipodrom; 1, Kütüphane; 11, Kule; 1, Otel; 1, Kitapçı; 1, Restoran; 3, Hayvanat bahçesi; 5, Kumsal 12, Oyun parkı; 24, Kurs; 4
- Gökyüzü-Uzay: Gökyüzü; 21 uzay; 8
- Bilim ortamı; Laboratuvar, 6
- Alışveriş alanı; Dükkân, 1, Mağaza; 8
- Müze; 4, Şehirmerkezi;16
- Sokak; 51
- Kulübe; 3
- Özel mekanlar: Saray; 7, Anıtkabir; 1, Orduevi; 1
- İş alanları: Fabrika; 2, atölye-1, Kuaför; 2
- Taşıt; 4
- Spor yerleri; buz pisti 1, golf sahası 1, spor sahası 5

- Sanat alanı; Tiyatro: 2 Sinema;1, gösteri salonu-2, Orkestra salonu; 3
- Hayvanlarla ilgili mekanlar; ahır 5
- Karavan; 1
- Yetimhane; 1
- Sandal; 3
- Kavanoz: 1

Buna göre çocuk kitaplarında çok farklı mekânlar olduğu görülmüştür.

4.2. Kitaplarda Yer Alan Karakterlerin Özellikleri

İncelenen resimli hikâyelerin ana karakterleri ve ikincil karakterleri çeşitli özellikleri (tür, cinsiyet ve SED) açısından incelenmiştir. Buna göre kitaplarda SED (sosyo-ekonomik düzey) ile ilgili bilgilerin çok az yer aldığı saptanmıştır. Sadece iki çocuk karakter yoksul çocuk olarak belirtilmiştir. Karakterlerin diğer özelliklerine ilişkin bulguları Tablo 6’te verilmiştir.

Tablo 6. Örneklemi Oluşturan Kitaplarda Geçen Karakter Özelliklerinin Dağılımı.

	Karakterler								Cinsiyet					
	İnsan		Hayvan		Nesne		Toplam		Kız/kadın		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ana Karakter	238	59.5	152	38.0	10	2.5	400	100.0	293	73.0	107	27.0	400	100.0
İkincil Karakter	221	55.2	160	40.0	19	4.8	400	100.0	110	27.5	290	72.5	400	100.0

Örneklemi oluşturan kitaplardaki ana karakterlerin %59,5’i insan, %38,0’ı hayvan, %2,5’i nesne olduğu, ikincil karakterlerin ise; %55,2’si insan, %40,0’ı hayvan, %4,8’i nesne olduğu saptanmıştır. Çalışma sonunda kitapların önemli bir kısmını insan karakterler oluşturduğu saptanmıştır.

Tablo 7. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Geçen Karakter Çeşitliliğinin Dağılımı.

Kitaptaki karakter çeşitliliği-tüm karakterler	n
Tipik gelişim gösteren karakterler	398
Özel gereksinimli karakterler	44
Göçmen çocuk	6
Farklı kültür karakterleri	98

Tablo 7-devamı

Hasta çocuk	11
Yoksul çocuk karakteri	2
Çalışan çocuk	1
Fiziksel görünüm	3

Tablo 7’te örnekleme oluşturan kitaplarda geçen karakter çeşitliliğinin dağılımı verilmiştir. Buna göre karakterlerin 398’i tipik gelişim gösteren birey, 98 tanesi farklı kültürdeki bireyler (siyah ten renkli, uzak doğulu-çekik gözlü, Hintli, Kızıl dereli vb. karakterler), 44 tanesi özel gereksinimi olan birey (DEHB, tekerlekli sandalye kullanan vb), 11’i hasta çocuk karakteri, 6’sı göçmen çocuk, 3’ü fiziksel görünüm (tek göz, düşük kulak, kuyruksuz vb.), 2’si yoksul çocuk karakteri ve 1’i çalışan çocuk karakteridir.

Tablo 8. Örnekleme Oluşturan Kitaplardaki Karakterlerinin Çeşitli Özelliklerinin Dağılımı.

İrsal Yönleri	n
Beyaz ten renkli karakter	270
Siyah ten renkli karakter	111
Uzak doğulu-çekik gözlü karakter	81
Hintli karakter	8
Kızılderili karakter	7
İranlı	1
Pakistanlı	1
Kovboy	1
Güney Amerikalı	1
Eskimo	1
Arap-Bedevi	1

Tablo 8-devamı

Fiziksel Özellikleri	n
Şişman karakter	6
Gözlüklü karakter	122
Fiziksel görüntüde sorun olan karakter (yaralı yüz, kamburluk gibi)	4
Diğer (hayvan karakter)	201
Kızıl saçlı	92
Sakallı-bıyıklı	35
Pembe saçlı	3
Saçsız-kel	5
Yaşlı	29
İlk çağ karakteri	1
İrksal ifade barındıran kitap	16

*İncelenen kitaplarda geçen karakterlerin bazılarında yukarıdaki seçeneklerin biri/birkaçı bir arada olabilmektedir.

Tablo 8’de örnekleme oluşturan kitaplardaki karakterlerin çeşitli özelliklerinin dağılımı verilmiştir. Buna göre en fazla beyaz ten renkli karakterlerin (270) olduğu, bunu sırasıyla siyah ten renkli karakter (111) ve uzak doğulu-çekik gözlü karakterlerin (81) izlediği görülmektedir. Hintli karakterlerin 8, Kızılderili ise 7 karakterin olduğu saptanmıştır. Kitaplarda İranlı, Pakistanlı, Güney Amerikalı, Kovboy, Eskimo, Arap olarak da 1’er karakterin yer aldığı görülmüştür.

Hayvan karakterler dışındaki karakterlerin fiziksel özellikleri bakımından en fazla gözlüklü karakter (122), kızıl saçlı karakter (92), sakallı-bıyıklı karakter (35), yaşlı karakterin (29) olduğu görülmektedir. Şişman karakterin 6, saçsız-kel karakterin 5, fiziksel görüntüde sorun olan karakterin (yaralı yüz, kamburluk gibi) 4, pembe saçlı karakterin 3, ilkçağ karakterin ise 1 tane olduğu saptanmıştır. İncelenen kitapların 16 tanesinde ırksal ifadeler yer almıştır.

Tablo 9. Tüm Kitaplardaki Genel Kapsayıcılık Özelliklerinin (İçerik Olarak) Dağılımı.

Kapsayıcılık maddeleri	Evet		Kısmen		Hayır		Yer almıyor	
	n	%	n	%	n	%	n	%

Metin içinde yer alan farklı karakterlerin tanımlamaları uygun mu? (Ayrılaştırımadan ve etiketlemeden uzak)	167	41.8	23	5.8	6	1.4	204	51.0
Kitapta farklı kültür, özel gereksinim, cinsiyet ya da farklı deneyimden bahsediliyor mu?	131	32.8	5	1.2	10	2.5	254	63.5
Kitap hitap ettiği yaş grubu için tüm çocuklara hitap eder nitelikte mi?	396	99.0	4	1.0	0	0.0	0	0.0
Kitapta geçen mekanlar tüm karakterleri destekler nitelikte mi? (Özel gereksinimli karakter için rampa, Braille alfabeli levha, materyal içerme gibi)	23	5,75	0	0.0	13	3,25	364	91,0
Kitaptaki tüm karakterler hem güçlü hem de zayıf yönleriyle yer alıyor mu?	333	83.3	18	4.5	4	1.0	45	11.2
Kitapta karakterlerle ilgili kullanılan ifadeler uygun mu? Özel durumu varsa acındırma, olumsuz ifade var mı?	171	42.8	12	3.0	3	0.8	214	53.4
Kitap tüm çocukların eşit olduğunu metin içinde vurguluyor mu?	115	28.7	6	1.5	7	1.8	272	68.0
Kitap tüm çocukların olumlu şekilde resmedilmiş m?	232	58.0	4	1.0	7	1.8	157	39.2

Tablo 9-devamı

Kitap tüm çocukların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte mi?	388	97.0	10	2.4	1	0.3	1	0.3
Kitap tüm çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte mi?	386	96.5	13	3.2	1	0.3	0	0.0

Kitap genel olarak olumlu mesajlar içeriyor mu?	389	97.3	10	2.4	1	0.3	0	0.0

Tablo 9’da incelenen kitaplardaki genel kapsayıcılık özelliklerinin (içerik olarak) dağılımı verilmiştir. Buna göre kitapların tamamına yakınının (396) hitap ettiği yaş grubu için tüm çocuklara hitap ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Kitapların çoğunluğunda (389) olumlu mesaj içerdiği, kitapların genelinin (388) tüm çocukların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olduğu tespit edilmiştir. İncelenen kitapların büyük ölçüde (386) tüm çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olduğu ve kitapların genelinde (333) tüm karakterlerin hem güçlü hem de zayıf yönleriyle yer aldığı tespit edilmiştir. Örnekleme oluşturan kitaplardan 7 tanesinde farklı çocukların olumsuz bir biçimde resmedildiği, yine kitapların dörtte birinden biraz fazlasında (115) tüm çocukların eşit olduğunu metin içinde net şekilde ifade edildiği tespit edilirken 7 kitapta ise karakterlerin olumsuz şekilde ifade edildiği saptanmıştır. Kitapların önemli bir kısmında (254) farklı kültür, özel gereksinim, cinsiyet ya da farklı deneyimden belirgin şekilde bahsedilmediği, kapsayıcılıkla ilgili iletileri içeren 171 kitapta karakterlerle ilgili kullanılan ifadelerin uygun olduğu, 12 kitapta farklı olan karakterle ilgili kısmen, 3 kitapta ise net şekilde acındırma ve olumsuz ifadenin bulunduğu saptanmıştır. Kitapların sadece 6 tanesinde ayırma ve etiketleme ifadelerinin yer aldığı saptanmıştır.

4.3. Çocuk Hakları ile İlgili Bulgular

Örnekleme oluşturan kitaplar çocuk hakları açısından incelenirken iki türlü içerik analizi yapılmıştır. Öncelikle ana fikir olarak çocuk haklarını öğretmeyi hedefleyen kitaplara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun dışında genel olarak incelenen tüm kitaplarda çocuk haklarına yer verilme durumuna bakılmıştır. Çocuk hakları “yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakkı” olarak dört alanda ele alınmıştır.

İncelenen kitaplarda temel hedef olarak “Çocuk haklarını” öğretmeyi amaçlayan 14 kitap olduğu saptanmıştır. Bu kitapların 7’si korunma, 3’ü yaşama, 2’si

gelişme, 1'i katılım hakkını öğretmeyi hedeflediği tespit edilmiştir. Ayrıca 1 kitapta tüm haklara yer verildiği görülmüştür.

Örneğin “Küçük İnsanlar & Büyük Hayaller Rosa Parks (Kaiser, 2019)” isimli kitap yaşama ve gelişme haklarını öğretmeyi amaçlamıştır. “Kaybolan Renkler (Cabrera, 2017)” isimli kitap gelişme hakkını öğretmeyi amaçlamıştır. “Kırmızı Çizgi (Barraj, 2017)” isimli kitap korunma hakkını öğretmeyi amaçlamıştır. “Küçük İnsanlar& Büyük Hayaller Emmeliene Pankhurst (Kaiser, 2017)” isimli kitap katılma hakkını öğretmeyi amaçlamıştır.

Yapılan çalışmada çocuk haklarını öğretmeyi amaçlamasa da çocuk haklarıyla ilgili olabilecek iletiler barındıran 187 kitap olduğu saptanmıştır. Bir kitapta birden fazla çocuk hakkı alanına yer verildiği görülmüştür. Aşağıda kitapların çocuk haklarını ele alma şekilleri ile ilgili bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Örneklemi Oluşturan Kitaplarda Yer Alan Çocuk Hakları İletilerinin Dağılımı.

Çocuk Hakları Grupları	İleti sayısı n
Yaşama hakkı	221
Gelişme hakkı	267
Korunma hakkı	26
Katılım hakkı	17
Toplam	531

*Bir kitapta çocuk hakları ile ilgili birden fazla ileti bulunmaktadır.

Tablo 10’a göre çalışma kapsamında incelenen kitaplarda toplam olarak çocuk hakları ile ilgili 531 iletinin gömülü olarak yer aldığı; 221 iletinin yaşama, 267 iletinin gelişme, 17 iletinin korunma ve 26 iletinin katılma hakkı ile ilgili olduğu saptanmıştır

Tablo 11. Örneklemi Oluşturan Kitaplarda Yaşama Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.

Yaşama Hakkı	Metin içinde yer alıyor			Metin içinde geçiyorsa ifade edilme şekli	
	Evet n	Kısmen n	Hayır n	Olumlu n	Olumsuz n
Yeterli yaşam standartlarına sahip olma	16	1	0	16	1
Kendi ailesiyle birlikte yaşama	10	0	0	10	0
Ayrımcılığa maruz kalmama	84	2	0	86	0

İsme sahip olma	2	0	0	2	0
Doğumda kayıt olma	1	0	0	1	0
Tıbbi yardım alma	15	0	0	15	0
Bakım-beslenme-barındırılma	7	0	0	7	0
Sevgi alma	86	0	0	86	0

*Bir kitapta çocuk hakları ile ilgili birden fazla ileti bulunmaktadır.

Tablo. 11’de örnekleme oluşturan kitaplarda yaşama hakkının verilme şeklinin çeşitli özellikler açısından dağılımı görülmektedir. Buna göre; kitaplarda yer alan 86 ileti sevgi alma hakkını, 84 ileti ayrımcılığa maruz kalmama hakkını, 16 ileti yeterli yaşam standartlarına sahip olma hakkını, 15 ileti tıbbi yardım alma hakkını, 10 ileti kendi ailesiyle birlikte yaşama hakkını, 7 ileti bakım-beslenme-barındırılma hakkını, 2 ileti isme sahip olma hakkını, 1 iletinin de doğumda kayıt olma hakkını içerdiği görülmektedir. Bu iletilerin 223’ünde metin içinde olumlu ifade olarak yer verildiği, sadece 1 iletide yaşama hakkı ile ilgili olumsuz ifade olduğu tespit edilmiştir.

Örneğin “Küçük İnsanlar & Büyük Hayaller Rosa Parks (Kaiser, 2019)” isimli kitapta yaşama hakkından bahsedilmektedir. Bu kitapta yaşama hakkı “Kendisinin diğerlerinden hiçbir farkı yoktu. Siyahilere kötü davranılıyordu ve onların beyazlarla eşit olmadıkları söyleniyordu.” şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 12. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Gelişme Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.

Gelişme Hakkı	Metin içinde yer alıyor		Metin içinde geçiyorsa ifade edilme şekli	
	Evet n	Kısmen n	Olumlu n	Olumsuz n
Eğitim hakkı	45	0	45	0
Oyun hakkı	44	0	44	0
Eğlence	44	0	44	0
Boş zaman	4	0	4	0
Kendini gerçekleştirme	124	0	124	0
Din, vicdan ve düşünce özgürlüğü	6	0	6	0

*Bir kitapta çocuk hakları ile ilgili birden fazla ileti bulunmaktadır.

Tablo 12’de örnekleme oluşturan kitaplarda gelişme hakkının verilme şeklinin çeşitli özellikler açısından dağılımı verilmiştir. Buna göre; 124 ileti kendini gerçekleştirme hakkını, 45 ileti eğitim hakkını, 44 ileti oyun ve eğlence hakkını, 6

iletide din, vicdan ve düşünce özgürlüğü hakkını, 4 iletide de boş zaman hakkını içerdiği görülmektedir. İncelenen kitaplarda gelişme hakkı ile ilgili olumsuz ifadelere rastlanmamıştır.

Örneğin “Kaybolan Renkler (Cabrera, 2017)” isimli kitapta gelişme hakkından bahsedilmektedir. Bu kitapta gelişme hakkı “Sayfaların arasında gezindiler ve okudukları öykülerde yer yer duraksadılar, adları daha derinlemesine inceledikçe yavaş yavaş renklenmeye başladılar. Yeşil, pembe ve kahverengi tonlar kazandılar.” şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 13. Örneklemi Oluşturan Kitaplarda Korunma Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.

Korunma Hakkı	Metin içinde yer alıyor		Metin içinde geçiyorsa ifade edilme şekli	
	Evet	Kısmen	Olumlu	Olumsuz
Fiziksel, duygusal ve cinsel istismar	11	0	11	0
Çocuk işçiliğinin önlenmesi	5	0	5	0
Silahlı çatışmalarda çocukların korunması	7	0	7	0
Yargı sistemindeki çocukların korunması	1	0	1	0
Özel bakıma ihtiyaç duyan çocukların korunması	2	0	2	0

*Bir kitapta çocuk hakları ile ilgili birden fazla ileti bulunmaktadır.

Tablo 13’de örneklemi oluşturan kitaplarda korunma hakkının verilme şeklinin çeşitli özellikler açısından dağılımı görülmektedir. Buna göre; 11 iletinin fiziksel, duygusal ve cinsel istismardan korunma hakkını, 7 iletinin silahlı çatışmalarda çocukların korunmasını, 5 iletinin çocuk işçiliğinin önlenmesini, 2 iletinin özel bakıma ihtiyaç duyan çocukların korunmasını ve sadece 1 iletinin yargı sistemindeki çocukların korunma hakkını içerdiği saptanmıştır. Yine incelenen kitaplarda korunma hakkı ile ilgili olumsuz ifadelere rastlanmamıştır.

Örneğin “Kırmızı Çizgi (Barraj, 2017)” isimli kitapta korunma hakkından bahsedilmektedir. Bu kitapta korunma hakkı s. 12’de “Senin, Rana’nın, her çocuğun ve her insanın vücudunda özel bölgeleri vardır. Ne kadar iyi davranırlarsa davranırlar yabancıların bu bölgelerine yaklaşmasına ve dokunmasına izin vermemelisin.” şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 14. Örnekleme Oluşturan Kitaplarda Katılma Hakkının Verilme Şeklinin Çeşitli Özellikler Açısından Dağılımı.

Katılma Hakkı	Metin içinde yer alıyor		Metin içinde geçiyorsa ifade edilme şekli	
	Evet	Kısmen	Olumlu	Olumsuz
Görüşlerini ifade etme	6	0	6	0
Hayatını etkileyen konularda söz sahibi olma	6	0	6	0
Dernek kurma	3	0	3	0
Barışçıl toplantı özgürlüğü	2	0	2	0

***Bir kitapta çocuk hakları ile ilgili birden fazla ileti bulunmaktadır.**

Tablo 14’te örnekleme oluşturan kitaplarda katılma hakkının verilme şeklinin çeşitli özellikler açısından dağılımı verilmiştir. Buna göre; 6 iletinin görüşlerini ifade etme ve hayatını etkileyen konularda söz sahibi olma hakkını, 3 iletinin dernek kurma hakkını ve 2 iletinin barışçıl toplantı özgürlüğü hakkını içerdiği tespit edilmiştir. İncelenen kitaplarda katılım hakkı ile ilgili olumsuz ifadeler rastlanmamıştır.

Örneğin “Küçük İnsanlar& Büyük Hayaller Emmeliene Pankhurst (Kaiser, 2017)” isimli kitapta katılma hakkından bahsedilmektedir. Bu kitapta katılma hakkı “Erken kardeşleri gibi üniversiteye gidemeyecek, iş bulup çalışamayacak, oy bile veremeyecekti. Emmeliene neden böyle olduğunu anlamıyordu.” şeklinde ifade edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, 2010-2020 yılları arasında, Türkçe basılmış, erken çocukluk dönemi çocuklarına hitap eden resimli hikâye kitaplarını, kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı dikkate alınarak, resimli hikâye kitaplarında, kapsayıcılık ve çocuk hakları temalarının olup olmadığı, bu temaların nasıl ele alındığı, kitapta yer alan karakterlerin nasıl resmedildiği, olay ve durumların geçtiği mekanların özellikleri, kitaplarda kullanılan dilin çocuklara uygun olup olmadığı içerik analizi yapılarak incelenmiştir. Çalışmanın bu kısmında ulaşılan sonuçlardan ve önerilerden söz edilecektir.

5.1. Sonuçlar

Çalışma kapsamında 400 adet 3-8 yaş grubu çocuklara yönelik resimli hikâye kitabı incelenmiştir. Çalışmada öncelikle yazım amacı olarak doğrudan kapsayıcılıkla ilgili konuları ve çocuk haklarını anlatmayı hedefleyen kitaplar tespit edilmiştir. Örnekleme yer alan diğer kitaplar farklı temaları işlemiş olsalar da içerisinde gömülü olarak kapsayıcılık ve çocuk haklarıyla ilgili iletilere yer verme durumu açısından da ayrıca incelenmiştir. İncelenen kitaplardan 14'ü doğrudan çocuk haklarını öğretmeyi, 40 tanesi doğrudan kapsayıcılıkla ilgili konuları öğretmeyi hedeflediği tespit edilmiştir. Bu inceleme neticesinde, çocuk hakları ve kapsayıcılık temasını doğrudan veya dolaylı olarak içeren toplam 168 kitap olduğu saptanmıştır.

Kapsayıcılık İle İlgili Sonuçlar

İncelenen resimli hikâye kitaplarının temaları, içerik analizi sonucunda tematik kodlara göre kategorilere ayrılmıştır. Bulgularda ifade edilen kategoriler içinde en fazla “farklılıklara saygı”, en az “cinsiyet eşitsizliği”, “kurum bakımına ihtiyaç duyma” ve “yoksulluk” temalarının ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma

kapsamında incelenen kitaplardan sadece “Müzisyen İnek Sırma (Geoffray De Pennart, 2011)” kitabında özel gereksinimliliği öğretme hedefi olmadığı halde resimlemesinde özel gereksinimli karakter bulunmaktadır. İncelenen kitaplarda “Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)” ve “Özel Yetenekli Olma” temalarına rastlanmamıştır.

Alanyazında ülkemizde yapılan konu ile ilgili yapılan benzer çalışmalardan biri olarak Ekici ve Ertem (2019), yaptıkları araştırmada ilkökul düzeyinde 26 kitap incelemişler, en fazla ortopedik yetersizlik ve süreğen hastalık bulunan karakter olduğunu tespit etmişlerdir. İnceledikleri kitaplarda 3 Otizm Spektrum Bozukluğu, 7 görme yetersizliği, 1 dil ve konuşma güçlüğü yaşayan karakter bulunduğunu ifade etmişlerdir. Kaymaz (2017), yaptığı çalışmada 3-8 yaş grubuna uygun 61 kitap incelemiştir. Bu inceleme sonucunda kitaplarda özel gereksinimliliği doğrudan/dolaylı işleyen resimli hikâye kitabı kategorisinde az sayıda kitabın yer aldığını tespit etmiştir. Bu kategoride en az yer alan özel gereksinim türleri; obsesif kompulsif bozukluk, dil ve konuşma bozukluğu, zihinsel yetersizlik, işitsel yetersizlik, akran zorbalığı ve Otizm Spektrum Bozukluğudur. Işıtan, (2016) ise özel amaçla yazılmış resimli hikâye kitaplarında temaların nasıl dağılım gösterdiğini incelediği çalışmasında özel amaçlı resimli hikâye kitaplarından en çok işlenen temanın “Zor temalar (sorunlu davranışlar), en az işlenen temanın ise “özel gereksinimli olma” teması olduğunu tespit etmiştir. Arıkan ve arkadaşları, (2021) özel gereksinimli karakter bulunduran yirmi adet resimli hikâye kitabı ile yaptıkları çalışmalarında, incelenen kitapların genelinde özel gereksinimli karakterin akranları tarafından kabul gören, akranlarıyla aynı haklara sahip ve olumlu ifadelerle işlendiği ancak uygun olmayan ifadelerinde yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Alan yazında yurt dışı çalışmalar olarak, Azano, Tackett ve Sigmon (2017) Otizm Spektrum Bozukluğu teması içeren 35 kitapla yaptıkları çalışmalarının sonucunda beş temaya uygun örnek sınıflar düzenlemişlerdir. Freeman (2014) ise dört ile altı yaş arasındaki okul öncesi çocuklarının zorbalık hakkındaki bilgilerini ve hissettiklerini belirlemek ve zorbalık temalı nitelikli resimli çocuk kitaplarını saptamak için yaptığı çalışmada zorbalık davranışlarının öğretilmesi ve önlenmesinde okuma etkinliklerinin faydalı olduğu saptamıştır.

Bu araştırmada yukarıda bahsedilen araştırmalarda olduğu gibi benzer tanı grupları ile ilgili kitaplar olduğu saptanmıştır. Ancak mevcut çalışmada Otizm Spektrum Bozukluğu temasını içeren resimli hikâye kitabı bulunamamıştır. Buna sebep olarak lkemizde Otizm Spektrum Bozukluğu temasını içeren resimli hikâye kitaplarının sayıca az olduğu, bu nedenle 400 kitabın içinde rastlanmadığı söylenbilir.

Bu araştırmada göç etme konusunu öğretme hedefi olan 6 kitap olduğu ve kitaplar içeriklerinde toplamda göç etmiş 6 ocuk karakterden bahsedildiği bulunmuştur. Konuyla ilgili benzer çalışmalarda, Arıcı ve Işıtan (2021), 3-8 yaş dönemine uygun güç ve mülteci teması işleyen 20 kitap incelemişlerdir. Bu inceleme sonucunda yer alan karakterlerin yarısında göç eden ve mülteci karakterlerin çizimlerinin orantılı olduğunu, bir kısmının orantısız vücud çizimleriyle temsil edildiğini ve gölge şekilde yer aldığını tespit etmişlerdir. Bulut (2018), g konusu işleyen iki kitabı incelediği çalışmasının sonunda, kitapların çocukların empati kurabilmesini sağlayacak şekilde olduğunu saptamıştır. Ayrıca yine aynı çalışmada Bulut (2018) kitaplarda g döngüsünün; güce sebep olan durumunun yaşanması, mülteci çocuğun yaşadığı kayıp, yeni bir yaşama alanın bulunması ve mutlu sona ulaşma şeklinde kurgulandığı sonucuna ulaşmıştır.

Temur ve Ertem, (2019) g ve göçmenlik konularının işlendiği 23 kitaptan yararlanarak yaptıkları çalışmalarında, kitapların yarısında göçmenlere karşı olumsuz ifadelerin yer almadığı, çok az kitapta ırk, din ve cinsiyet ayrımına dair ifadelerin yer aldığı ve kitapların çoğunluğunda göçmenler ve çocukların gittikleri ülkelerde yaşam koşullarının zor ve sağlıksız olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Mevcut çalışmada g temasını içeren az sayıda kitap bulunmuştur. Bu çalışmada g temasının iletileri bakımından yukarıda bahsedilen araştırmalarla kitapların kurgulanma şekli ve g eden karakterlerle ilgili kullanılan ifadelerin benzer olduğu saptanmıştır. G temasını öğretmeyi hedefleyen kitapların genel olarak benzer şekilde olduğu söylenbilir.

Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalardan, Ayala (1999), yaptığı çalışmasında 1974-1996 yılları arasında basılmış 59 resimli hikâye kitabında engellilik kavramını incelemiştir. alışmasında etnik karakter çeşitliliği barındıran az sayıda kitap olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer çalışmada ise Koss (2015) kitaplarda yer alan özel gereksinimli karakterleri incelemiş ve üç gruba ayırmıştır: Fiziksel (herhangi bir

fiziksel bozukluk), duygusal (herhangi bir duygusal bozukluk) ve bilişsel (tüm öğrenme güçlükleri). Buna göre fiziksel engellilik kitaplarda en fazla temsil edilen gruptur. Sadece iki kitapta zihinsel yetersizliğin temsil edildiğini bulmuştur. Bir karakterde öğrenme güçlüğü ve diğerinde hafıza güçlüğü (bunama) olduğunu saptamıştır. Kitapların hiçbirinde duygusal güçlük yaşayan karaktere rastlanmamıştır. Kitaplarda yer alan tanı alan karakterlerin az sayıda birincil karakter olduğunu tespit etmiştir.

Başka bir çalışmada Adam (2019) 2011 yılında Avustralya'da bulunan çokkültürlü çocuk kitaplarını eğitim aracı olarak kullanan okullarda yer alan kitapları incelediği çalışmasında, kitapların çoğunluğunun tek kültürlü bakış açısını benimsediği ve azınlık gruplarını ötekileştirdiği, kültürel çeşitliliği ve kapsayıcılığı içeren kitaplara ulaşımın kısıtlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yine Monoyio ve Symeonidou, (2016) çalışmasında Yunanistan'da bulunan kapsayıcılık (özel gereksinimlilik, fiziksel görünüm ve ırk çeşitliliğinin) ile ilgili resimli hikâye kitaplarında karakterlerin nasıl ifade edildiğini belirlemeye çalışmışlardır. Buna göre: ana karakterin kitapta yer alan diğer karakterlerden farklı olarak sunulduğu, ana karakterin genellikle dolaylı olarak verilmeye çalışıldığı, farklı kabul edilen karakterin tipik gelişim gösteren karakterlerle aynı grupta yer almadığı ve farklı olan karakterin kabul görmesi için cesur ve benzersiz olabilecek eylemler yapması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Ülkemizde ise Feyman Gök ve Mülayim, (2021) 39 tane resimli hikâye kitabı ile yaptığı çalışmanın sonunda kapsayıcı eğitim öğelerinde en fazla dış görünüş farklılığı, en az ise cinsiyet ve ırk öğelerinin yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmada ise sonuç olarak kitaplarda karakter çeşitliliği bakımından çoğunluğu tipik gelişim gösteren karakter yer aldığı bulunmuş, çalışan çocuk karakterine çok az rastlanmıştır. Karakterlerin kültürel yönlerine bakıldığında çoğunlukla beyaz tenli karakter yer alırken, Arap-Bedevi, Eskimo, Güney Amerikalı, Kovboy, Pakistanlı ve İranlı karakterlerin çok az yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir çalışma olarak Koss (2015) resimli kitaplarda etnik köken olarak karakterlerin Beyaz, Siyah, Asyalı, Latin, Kızılderili, Orta Doğu ve melez ırklı olduğunu saptamıştır. Yine Beyaz karakterlerin hem birincil (%45) hem de ikincil (%21) kültürlerde yer aldığını, Siyah tenli karakterlerin (birincil %9, ikincil %17) az oranda yer aldığını belirlemiştir. Genel

olarak, Asya, Latin, Kızılderili ve Orta Doğulu karakterlerin kitaplarda daha az yer aldığını saptamıştır. Yine Koss (2015) aynı çalışmada, çocukların farklı farklı özelliklerde olduğunu ve kitaplarda öğrenci olarak ya da arkadaşlarıyla oynarken tasvir edildiğini saptamıştır.

Bu araştırmada konu ile ilgili yapılan diğer araştırma sonuçlarına bakıldığında benzer sonuçlar elde edildiği söylenebilir. Yine genel olarak kitaplarda beyaz tenli karakterlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Örnekleme oluşturan kitaplarda az sayıda farklı kültürlerden bahsedildiği saptanmıştır.

Araştırma kapsamında kitaplarda genel olarak metin, kapak ve konu uyumunun olduğu, kitaplarda yer alan görsellerin gerçek ve inandırıcı ve mekanların kapsayıcılık açısından uygun olduğu saptanmıştır. Kitaplarda geçen mekanlar en fazla sırasıyla ev, doğa alanları, coğrafi yerler ve okul, en azda sırasıyla karavan ve yetimhane olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazına bakıldığında resimli hikâye kitaplarında kapsayıcılık açısından olayların geçtiği mekanları inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre çok çeşitli ve farklı mekanların olmasının, kapsayıcılık açısından olumlu olduğu söylenebilir. Ayrıca incelenen kitapların çoğunda tüm çocukların her ortamda özgürce bulunması, eğitime rahatça erişim sağlamaları, diğer çocuklarla sosyalleşmeleri ve birlikte oyun oynamaları gibi mesajların yer almasının kapsayıcı eğitim açısından olumlu sonuç olduğu söylenebilir.

Yine bu çalışma sonucunda kapsayıcılık ve çocuk hakları temasını işleyen resimli hikâye kitaplarında yer alan karakterlerin yarısından fazlasının insan iken kitaplarda en az nesne karakterinin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Resimli hikâye kitapları hitap ettiği yaş grubundaki tüm çocuklar üzerinde etkili olduğu için kitaplarda karışılacakları karakterler önem kazanmaktadır. Karakter çeşitliliğinin olması çocukların çevrelerine karşı olumlu bakış açısı kazanmalarına destek olabileceğini söylemek mümkündür.

Yine çalışmada incelenen kitaplarda kitapların dörtte birinden biraz fazlasında tüm çocukların eşit olduğuna dair ifadelerin yer aldığı ve kapsayıcılıkla ilgili ifadeleri içeren kitaplarda karakterlerle ilgili kullanılan ifadelerin uygun olduğu, az sayıda kitapta kısmen ve 3 kitapta net şekilde acındırma/olumsuz ifadenin bulunduğu saptanmıştır. Bu sonuçların yanı sıra kitapların hedeflenen yaş grubuna uygun olduğu,

karakterlerin güçlü ve zayıf yönlerinden bahsedildiği, çocukların ruhsal ve gelişimsel ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olduğu ve çoğunlukla olumlu iletiler içerdiği görülmüştür. Kitapların önemli bir kısmında farklı kültür, özel gereksinim, cinsiyet ya da farklı deneyimden belirgin şekilde bahsedilmediği, az sayıda kitapta farklı olan karakterle ilgili kısmen, 3 kitapta ise net şekilde acındırma ve olumsuz ifadenin bulunduğu ve kitapların sadece 6 tanesinde ayırma ve etiketleme ifadelerinin yer aldığı saptanmıştır.

Çocuk Hakları İle ilgili Sonuçlar

Çocuk hakları ile ilgili bulgularda; çalışma kapsamında incelenen kitapların on dört tanesinde çocuk haklarını öğretmeyi hedefleyen kitaba rastlanmıştır. Bir kitap dışında kitapların genelinde çocuk haklarına yönelik olumlu ifadelere yer verildiği görülmüştür. Bunun dışında çocuk haklarının işlendiği kitaplarda en fazla gelişme hakkına dair iletiler mevcutken en az katılma hakkı iletileri görülmüştür.

Yapılan çalışma sonucunda çocuk haklarının yer aldığı kitaplarda yaşamsal haklardan en fazla ayrımcılığa maruz kalmama hakkı işlenirken en az doğumda kayıt olma hakkının ele alındığı görülmüştür. Gelişme hakkı kapsamında ise en fazla kendini gerçekleştirme, en az boş zaman hakkına yer verilmiştir. Korunma haklarından en fazla fiziksel, duygusal ve cinsel istismardan korunma hakkı (çocuk güvenliği), en az yargı sistemindeki çocukların korunması hakkından bahsedilmektedir.

Mevcut araştırmaya benzer olarak Karaman Kepenekci ve Aslan (2011), yaptıkları çalışma sonucunda inceledikleri kitaplarda çocuk haklarından en fazla (%49,40) gelişme hakkının, yaşama hakkının %35,77 oranında yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca çocuk hakları teması işleyen 81 resimli hikâye kitabında en az (%6,32) korunma hakkından bahsedildiği, katılma hakkı kapsamında en fazla görüşlerini ifade etme ve hayatını etkileyen konularda söz sahibi olma haklarından, en az ise barışçıl toplantı özgürlüğü hakkından bahsedildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Büyükan ve Harmankaya, (2019) 1963-2018 yılları arasında Türkçeye çevrilmiş veya yazım dili Türkçe olan, en az bir kez ödül almış olan 75 resimli çocuk kitabını incelediklerinde, en fazla “yaşama hakkı”nın, en az “katılım hakkı”nın yer aldığını ifade etmişlerdir.

Kahraman, Kartal ve Yıldız, (2020) ise ülkemizde 2019 yılında en çok satan kitap olarak belirlenen 64 resimli kitabı, çocuk hakları açısından incelemişlerdir. Resimli hikâye kitaplarında, en fazla “katılım hakkı”nın ve “yaşam hakkı”nın, en az “gelişim hakkı”nın ve “korunma hakkı”nın yer aldığını ifade etmişlerdir.

Bir diğer çalışmada Sarı, (2019) 127 yerli 73 çeviri toplam 200 kitap incelemiştir. Bu kitaplarda en çok “gelişim hakkı”nın, en az oranda “katılım hakkı”nın yer aldığını ifade etmiştir. Ayrıca, gelişim haklarından da “eğitim hakkı”nın vurgulandığını belirtmiştir.

Karaman-Kepenekçi (2010), 21 kitap inceleyerek yaptığı çalışması sonundan çocuk haklarına ilişkin %56,1 olumlu, %43,9 olumsuz ifade yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen kitaplarda en çok gelişim hakları ile ilgili olumlu ifadeler kullanıldığı (%29,7), bunu çocukların korunma hakları ile ilgili olumsuz ifadelerin (%22,1) takip ettiği sonucuna varmıştır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında mevcut çalışma ile benzer sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Genel olarak ülkemizde çocuk haklarını doğrudan öğretmeyi hedefleyen kitap sayısının az olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmada yukarıda bahsedilen araştırmalardan farklı olarak dolaylı olacak şekilde gelişme hakkı (eğitim, oyun, boş zaman, kendini gerçekleştirme gibi) ile ilgili iletilere daha çok rastlanmasına sebep olarak, son yıllarda ülkemizde kapsayıcı eğitimin önem kazanması ve bu konudaki çalışmaların artması gösterilebilir.

5.2. Öneriler

Aşağıda yapılan çalışma sonucunda aşağıdaki öneriler verilmiştir.

5.2.1. Çocuk Hakları İle İlgili Öneriler

Çocuk kitabı yazarları ve yayınevlerine yönelik öneriler

Çalışma sonucunda çocuk haklarını öğretmeyi hedefleyen resimli hikâye kitaplarının sayısının az olduğu, var olan kitaplarda genellikle çeviri kitabı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak çocuk hakları konusunda daha fazla resimli kitaba ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Yayınevleri ve kitap yazarları çocuk haklarına yönelik kitap yayınlanması konusunda teşvik edilebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler

Yapılan alışma sonucunda resimli kitaplarda geçen karakterlerin özelliklerini (fiziksel, kültürel, özel gereksinimli olma) ve resimlemelerde nasıl temsil edildiklerini inceleyen çalışmalar yapılması önerilebilir.

Çocuk kütüphanelerinde yer alan kitaplardaki çocuk hakları temaları barındıran kitaplar tespit edilebilir.

Ebeveynlere yönelik öneriler

Anne-babalara özel amaçla yazılmış nitelikli kitapları seçebilmeleri için bilgilendirmeler, eğitimler yapılarak ebeveynlere kitap seçme konusunda yardımcı olunabilir.

Eğitimcilere yönelik öneriler

Çocuk hakları konusunu içeren kitapların eğitim ortamlarında kullanılması, çocukların aktif katılım sağladığı uygulamaların yapılması önerilebilir.

5.2.2. Kapsayıcılık İle İlgili Öneriler

Çocuk kitabı yazarları ve yayınevlerine yönelik öneriler

Ülkemizde hassas (göç, özel gereksinimlilik, farklı kültürlerin tanıtımı) olarak adlandırılan konulara yönelik kitapların artmasının, farkındalık ve saygı bağlamında değerli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmacılara yönelik öneriler

Kapsayıcılık ile ilgili temaları barındıran nitelikli kitaplar kullanılarak “farklılıklara saygı” değerini kazandırmak ve resimli kitapların çocuklar üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla deneysel çalışmalar yapılması önerilebilir.

Ebeveynlere yönelik öneriler

Özel temalı resimli hikâye kitaplarını en etkili şekilde nasıl okuyabilecekleri konusunda anne babaların bilgilendirilmesi önerilebilir.

Eğitimcilere yönelik öneriler

Çocukların empati kurlmaları ve farklılıklara dair olumlu bakış açısı kazanmaları için kapsayıcılık temalarını içeren kitaplara eğitim süreçlerinde daha çok yer vermeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adam, H. (2019). *Cultural diversity and children's literature: Kindergarten educators' practices to support principles of cultural diversity through book sharing*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Perth: Edith Cowan University.
- Akar, A.S., Yılmaz, İ.E., Mercan, H. ve Yükselen, A. (2021). 3-6 yaş çocuklarına yönelik olarak yayımlanan resimli öykü kitaplarında kullanılan karakterlerin prososyal davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 31-49.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2008). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kurumsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Arıcı, M.R. ve Işıtan, S. (2021). Göç ve mülteci konulu resimli çocuk kitaplarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50 (1), 683-713.
- Arıkan, A., Tomris, G., Yılmaz Bursa, G. Ve Tuna, D.M. (2021). Özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık geliştirmede okul öncesi çocuk kitaplarının nitelikli mi? *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 9(1). 19-44.
- Avcı, N. ve Akar Gençler, A. (2017). Ebeveynlerin gözünden çocuğun kendi yaşamına katılım hakkı. *The Journal of International Social Research*, 10(53).
- Arslan, P. ve Öztürk Fidan, İ. (2018). Türkiye'de çocuk haklarının mevcut durumunun değerlendirilmesi. Y. Karaman Kepenekçi ve P. Taşkın (Ed.), *Prof. Dr. Emine Akyüz'e armağan akademisyenlikte 50 yıl içinde* (s. 253-264). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, E. (2021). Çocuklara seslenen diğer yazınsal türleri ve dilsel geçişlerin çocukların gelişimlerine katkıları. M. Tunagür ve M.N. Kardaş (Editörler), *Çocuk Edebiyatı içinde* (s. 203-232). Ankara: Pegem Akademi.
- Ayala, E.C. (1999). "Poor little things" and "Brave little souls": The portrayal of individuals with disabilities children's literature. *Literacy Research And Instruction*, 39(1). 103-117.
- Azano, A.P., Tackett, M. and Sigmon, M. (2017). Understanding the puzzle behind the pictures: A content analysis of children's picture books about autism. *AERA Open*, 3 (2), 1-12.
- Bağçeli Kahraman, P., Kartal, T. ve Yıldız, S. (2020). Resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Çocuk Edebiyatı ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 138-163.
- Bianquin, N., and Sacchi, F. (2017). More than just pictures: Using picture books to broaden young learners' disability understanding. *In Multidisciplinary Digital Publishing Institute Proceedings* 1 (9), 890.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: Zorunlu göç öyküleri. *International Journal of Society Researches*, 8 (14), 383-410.
- Büyükalan, F.S. ve Harmanakaya, T. (2019). Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48 (1), 769-791.

- Canales, J., Lucido, F., ve Salas, R.G. (2002). Multicultural literatüre: Broadening young children's experiences. *Education Resource Information Center (ERIC)*.
- Chirkov, V., Ryan, R.M., Kim, Y. ve Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 97-110.
- Coşkun, T. (2015). *Early childhood teachers' beliefs towards participation rights of children*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çakmak, T. ve Yılmaz, B. (2009). Okul öncesi dönem çocuklarının okuma alışkanlığına hazırlık durumları üzerine bir araştırma: Hacettepe Üniversitesi Beytepe anaokulu örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (3), 489-509.
- Çakır Tunç, D. (2008). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda milli eğitim bakanlığı uzmanlarının görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çer, E. (2016). *Çocuk edebiyatı: 0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Demircan, C. (2006). Tübitak çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 12-27.
- Deretarla Gül, E. (2019). Okulöncesi çocuklarla okuma alışkanlığı kazandırma. . M. Gönen (Ed), *Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 305-314). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Dinç, B. (2015). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 7-25.
- Doğan, B.N. (2012). Aytül Akal'ın öykülerinin çocuğa göreli ilkesi açısından incelenmesi. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyum Bildirileri*. 361-369.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk Gelişimi Dergisi*, 2 (2), 51-62.
- Duran, E., ve Can, B. (2021). Kavramsal olarak çocuk edebiyatı. A. Şahin (Ed.), *Çocuk Edebiyatı* (s. 1-26). Ankara: Pegem Akademi.
- Ekici, M. ve Ertem, İ.S. (2019). Çocuk kitaplarında engelliler ve sorunlarının incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3 (3), 250-264.
- Erbay, F. ve Aydoğan, Y. (2006). Okul öncesi çocuklar için hazırlanan resimli hikâye kitaplarının konu ve zaman kullanımı açısından incelenmesi. *2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 227-232.

- Ercan Güven, A.N. (2021). Elektronik çocuk kitapları (E- kitaplar) ve çizgi kitaplar. M.Tunagür ve M.N. Kardaş (Editörler), Çocuk Edebiyatı içinde (s. 277-292). Ankara: Pegem Akademi.
- Ersoy, A.F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1).
- Feyman Gök, N. ve Mülayim, B. (2021). Resimli çocuk kitaplarında kapsayıcı eğitim öğelerinin incelenmesi. *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 63-78.
- Fix, K. (2019). Diversity in children's literature. *Education: Student Scholarship & Creative Works*, 17.
- Freeman, G.G. (2014). The implementation of character education and children's literature to teach bullying characteristics and prevention strategies to preschool children: An action research project. *Early Childhood Education Journal*, 42, 305-316.
- Göçer, O. ve Koçak, D. (2020). 8.sınıf öğrencilerinin kelime hazinesini artırmada resimli sözlük kullanımı. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 14(34), 617-632.
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö. ve Katrancı, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 196, 258-272.
- Gönen, M. ve Veziroğlu, M. (2019). Çocuk edebiyatının genel hedefleri. M. Gönen (Ed), *Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 1-13). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Gönen, M., Dursun, A., Bilir, Z.T., Tarman, İ. ve Nur, İ. (2015). A study on the depiction of disability in illustrated story books. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 50, 275-292.
- Gündoğdu Ayar, R. (2018). 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarında çocuğun katılım hakkının incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürgür, H. (2021). Kapsayıcı eğitim ve felsefi temelleri. H. Gürgür ve S. Rakap (Ed.), *Kapsayıcı eğitim özel eğitimde bütünleştirme* (s. 1-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Işıtan, S. (2016). Özel amaçla yazılmış çocuk kitapları. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (4), 471-492.
- Işıtan, S. (2021). Özel amaçla yazılmış (özel temalı) çocuk kitapları: Özel gereksinimli birey temalı çocuk kitapları. M. S. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* içinde (s. 173-190). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- İpek Yükselen, A. (2019). Yaş gruplarına göre çocuk kitapları. M. Gönen (Ed.), *Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 57-75). Ankara: Eğiten Kitap.
- İpek Yükselen, A. (2021). Yaş gruplarına göre çocuk kitapları. M.S. Gönen (Ed.), *Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 61-79). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Jackson II, R.L., Drummond, D.K. and Sakile, C. (2007). What is qualitative research? *Qualitative research reports in communication*, 8 (1), 21-28.

- Kahraman, P.B., Kartal, T. ve Yıldız, S. (2020). Resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3 (2), 138-163.
- Karaman Kepenekci, Y. ve Aslan, C. (2011). *Okul öncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Karaman Kepenekçi, Y. (2010). Türkiye’de çocuklara önerilen öykülerde çocuk haklarına ilişkin bir inceleme. *Bariş Eğitimi Dergisi*, 7(1), 65-83.
- Karaman Kepenekçi, Y. ve Nayır, F. (2012). Çocukların ana babaları tarafından istismar ve ihmaline ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşü. *International Journal of Social Science*, 5(7), 437-455.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında “karakter” kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Çocuk edebiyatı içinde* (s. 77-125). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kaya, S.Ö. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaymaz, Ç. (2017). *Özel gereksinimliliği içeren Türkçe ve çeviri resimli çocuk kitaplarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kazu, H. ve Deniz, E. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında öğretmenlerin mülteci öğrencilere ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 14 (20), 1336-1368.
- Kırkgöz, S. ve Diken, İ. H. (2019). Özel gereksinimli kahramanı bulunan resimli çocuk kitaplarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3 (2), 493-513.
- Koss, M. D. (2015). Diversity in contemporary picturebooks: A content analysis. *Journal of Children’s Literature*, 41 (1), 32–42.
- Körükçü, Ö. (2012). Çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 243-254.
- Lukens, R.J., Smith, J.J. ve Coffel, C.M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (1. baskı). İstanbul: Erdem Yayınları.
- Mendoza, J. Ve Reese, D. (2001). Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: Possibilities and pitfalls. *Early Childhood Research & Practice*, 3(2), 155-169.
- Merey, Z. (2018). Çocuk haklarının tarihsel gelişimi. Z. Merey (Ed.), *Çocuk hakları* (3. baskı) içinde (s. 75-88). Ankara: Pegem Akademi.
- Monoyiou, E. ve Symenoidou, S. (2016). The wonderful world of children’s books? Negotiating diversity through children’s literature. *International Journal of Inclusive Education*. 20(6), 588-603.
- Neslitürk, S. ve Ersoy, A.F. (2007). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretimine ilişkin görüşleri. *Journal of Theory & Practice in Education (JTPE)*, 3(2).

- Özkan, U.B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, H., Afacan, K. ve Demirtaş İlhan, S. (2022). Özel gereksinimli bireyleri konu alan okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(1), 1-21.
- Santora, L.A. ve Personel, A.D.L. (2013). Assessing children's book collections using an anti-bias lens. *Anti-Defamation League*. 605.
- Sarı, T. (2019). *Çocuk kütüphanelerinde yer alan çocuk kitaplarının çocuk hakları açısından incelemesi: Ankara ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, H., Dağıstan, A., Şahin, C., Koçyiğit, E., Dağıstan Yalçınkaya, G., Kart, M. ve Dağdelen, S. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında Türkiye'de temel eğitim programlarında çok kültürlülüğün izleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 177-197.
- Tanju Aşlışen, E.H. (2019). Edebi türler açısından çocuk edebiyatı. M. Gönen (Ed), *Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 93-157). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Tekin, E.C. (2020). Kitap tarihi araştırmalarının önemli bir alanı: Ansiklopedilerinin gelişimini ve ansiklopedi kültürü araştırmalarının önemi. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(2). 195-214.
- Temizyürek, F., Şahbaz, N.K. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı (1. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Temur, M. ve Ertem, İ.S. (2019). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*. 9 (2), 451-466.
- Tepetaş Cengiz, G.Ş. (2019). Elektronik çocuk kitapları (E- kitaplar). . M. Gönen (Ed), *Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 225-237). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Tozduman Yaralı, K. ve Güngör Aytar, F.A. (2017). Okul öncesi sınıflarında çocuğın katılım hakkının çocukların ve öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmesi/ Investigate the participation rights of children into the preschool classes through teachers and children views. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 29.
- Tuğrul, B. ve Feyman, N. (2006). Okul öncesi çocukları için hazırlanmış resimli öykü kitaplarında kullanılan temalar. 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 4-6.
- Tunagür, M. (2021). Çocuk edebiyatı türleri (roman, hikâye, şiir, gezi yazısı, deneme, anı, tiyatro, biyografi). M.Tunagür ve M.N. Kardaş (Editörler), *Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 143-179). Ankara: Pegem Akademi.
- Uğurlu, S.B. (2013). Resimli çocuk kitaplarında hayvan karakter kullanımı. *Turkish Studies*, 8 (4), 1381-1393.
- Uğurlu, Z. ve Gülsen, İ.A. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğın ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-24.

- Ungan, S. ve Demir, E. (2016). Günümüz çocuk edebiyatı yazarları ve eserleri üzerine bir inceleme. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1 (1), 40-65.
- UNICEF (2004). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Ankara.
- United Nations. (2015). *Universal declaration of human rights*. https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf (Erişim tarihi: 30.05.2022)
- Ural, S. (2019). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. M. Gönen (Ed.) *Erken çocukluk döneminde çocuk edebiyatı* içinde (s.33- 56). Ankara: Eğiten Kitap.
- Ural, S. (2021). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. M. S. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* içinde (s. 35-59). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Uyanık Balat, G., Kılıç, Z., Değirmenci, Ş. ve Ünsal F.G. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarında yer alan temel kavram incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 424-441.
- Ülker Erdem, A., Aydos, E.H. ve Çoban, A. (2017). Resimli çocuk kitaplarında yer alan olumsuz duygular ve karakterlerin kullandığı baş etme stratejileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 914-931.
- Veziroğlu Çelik, M. ve Gönen, M.S. (2021). Çocuk edebiyatının genel hedefleri. M.S. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* içinde (s. 1-16). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Wehmeyer, M.L., Shogren, K.A., Little, T.D. ve Lopez, S.J. (2017). *Development of self-determination through the life-course*. Springer.
- Yakar, Y.M., Yılmaz, O. ve Yılmaz, H.D. (2019). Çocuk kitaplarında sorun odaklılık: Engellilik algısı. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 56-76.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin akademik ve mesleki yayımlar.
- Yıldız, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk hakları. *The Journal of International Education Science*, 13, 88-99.
- Yılmaz, G.A. (2021). *Eskişehir il halk kütüphanesi resimli çocuk kitaplarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yoo-Lee, E.Y., Fowler, L., Adkinds, D., Kim, A.D. ve Davis, H.N. (2014). Evaluating cultural authenticity in multicultural Picture book: A collaborative analysis for diversity education. *The Library Quarterly*, 84(3), 324-347.
- Yücesoy Özkan, Ş., Kırkgöz, S. ve Beşdere, B. (2021). Normalleştirmeden kapsayıcı eğitime: tarihsel gelişim. H. Gürgür ve S. Rakap (Ed.), *Kapsayıcı eğitim özel eğitimde bütünleştirme* içinde (s. 19-56). Ankara: Pegem Akademi.
- Yükselen, A., Yumuş, A. ve Işık, E. (2016). Çocuk kitabı seçme kriterlerine ilişkin okul öncesi eğitimcilerin görüşleri. *Başkent University Journal of Education*, 3 (2), 161-168.
- Zambo, D.M. (2007). Using Picturebooks to help young students with special needs regulate their emotions. *Teaching Exceptional Children*, 39 (3), 32-39.

http-1:

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 19.08.2022)

http-2:

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 19.08.2022)

http-3:

<https://egitimdebirlikteyiz.meb.gov.tr/> (Erişim tarihi 17.08.2022)

http-4:

<https://oygm.meb.gov.tr/www/kapsayici-egitim-ogretmen-egitimi-modulu-projesi/icerik/1001> (Erişim tarihi 17.08.2022)

EKLER

Ek-1: Bulgular ve Yorum Kısımında Örnek Olarak Verilen Resimli Kitaplar

Kitap Adı	Basım Yılı	Yayınevi	Yazarı	Resimleyen	Çeviri
Küçük İnsanlar&Büyük Hayaller Rosa Parks	2019	Martı Çocuk	Lisbeth Kaiser	Ana Sanfelippo	Nazlı Gürkaş
Keyt'in Mücadelesi	2017	Yapıkredi Yayınları	Stefan Baonen	Pauline Oud	Yalçın Varnalı
Elif Asla Yabancılarla Gitmez	2018	Türkiye İş Bankası	Laine Sehneider	Annette Steinhaver	Aylin Gergin
Kuyruksuz	2018	Can Çocuk	Can Göknil	Can Göknil	-
Kırmızı Çizgi	2017	Erdem Çocuk	Samar Mahfayz Barraj	Mona Yakzan-Myra El Myr	Ebru Akkeş Kuseyri
Kaybolan Renkler	2017	Tübitak Popüler Bilim K.	Aleix Cabrera	Rosa M.Curto	Adem Uludağ
Küçük İnsanlar&Büyük Hayaller Marie Curie	2016	Martı Çocuk	Maria Isabel-Sanchez Vegara	Frau Isa	Nazlı Gürkaş
Arkadaş	2012	Eğiten Çocuk	Akram Gnasempour	Nasim Azadi	Erdal Gürsel
Duymamak Böyle Birşey	2019	Tübitak Popüler Bilim K.	Mallinos - Jennifer Moore	Marta Fabrega	Özden Hanoğlu

Bir Türlü Yerimde Duramıyorum	2019	Tübitak Popüler Bilim K.	Pam Pollack&Meg Belviso	Marta Fabrega	Özden Hanoğlu
Endişelerden Nasıl Kurtulurum	2018	Yeşil Dinazor	Bengi Semerci	Serap Ergel	
Kardelen Okula Gitmeme Hakkı Malala Yousafzaih'in Öyküsü	2018	Almidilli Yayınları	Rebecca Langston- Geosge	Janna Back	E. Elif Şimşek
Down Sendromlu Bir Arkadaşım Var	2019	Tübitak Popüler Bilim K.	Jennifer Moore - Mallinos	Marta Fabrega	Umut Has
Şuşu, Can Ve Dörtteker	2014	Sev Yayıncılık	Yıldıray Karakiya	Başak Günaçan	-
Evinden Uzakta Mülteci	2017	Gergedan Yayınları	Pimm Van Hest	Aron Dijkstra	Öznel Akdik İsli
Pöti	2020	Sev Yayıncılık	Gökçe Gökçeer	Mustafa Gündem	-
Küçük İnsanlar&Büyük Hayaller Emmeliene Pankhurst	2017	Martı Çocuk	Liseth Kaiser	Ana Sanfelippo	Nazlı Gürkaş
Müüzisyen İnek Sırma	2011	Kır Çiçeği Yayınları	Geoffray De Pennart	Geoffray De Pennart	Aslı Matchane

Ek-2: Resimli Kitap İnceleme Formu Örnek Maddeler

Künye Bilgileri

Yerli Çeviri

Kitabın adı:

Yazarı:

Resimleyen:

Yayınevi:

Basım yılı:

Yaş grubu:

Kitabın İçerik Bilgileri

Özel temalı mı?

Evet Hayır

Kitabın teması:

Kitabın konusu:

Kitabın kapsayıcılıkla ilgili içerdiği tema:

Kitabın Resimleme Özellikleri

Resim ile metin ilişkisi Var Yok

Kitapta geçen mekanlar:

Kitapta Yer Alan Karakterlerin Özellikleri

Kitaptaki ana karakterin özellikleri İnsan Hayvan Nesne

Tüm Kitaplardaki Genel Kapsayıcılık Özellikleri (İçerik)

Kitapta farklı kültür, özel gereksinim, cinsiyet ya da farklı deneyimden bahsediliyor mu? Evet Kısmen Hayır Belirtilmemiş

Kitap çocuk haklarıyla ilgili özel tema içeriyor mu? Evet Hayır

Çocuk Hakları: Metin içinde yer alıyor mu? / Yer alıyorsa ifade edilme şekli

Yaşama Hakkı:

İsme sahip olma () Evet() Kısmen() Hayır/() Olumlu() Olumsuz

Gelişme Hakkı:

Eğitim hakkı () Evet() Kısmen() Hayır/() Olumlu() Olumsuz

Korunma Hakkı:

Çocuk işçiliğinin önlenmesi () Evet() Kısmen() Hayır/() Olumlu() Olumsuz

Katılma Hakkı:

Görüşlerini ifade etme () Evet() Kısmen() Hayır/() Olumlu() Olumsuz

